

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatury

Oddělení českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Současné pojetí psacího písma v písankách

1. ročníku ZŠ

Vypracovala: Barbora Červenková

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šimková, Ph. D.

České Budějovice 2015

Poděkování

Chtěla bych velice poděkovat vedoucí práce paní PhDr. Ivaně Šimkové, Ph. D. za její cenné rady a za ochotu, se kterou jsem se z její strany vždy setkala. Velké poděkování patří také mé rodině, na kterou se mohu spolehnout v každé situaci.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Současné pojetí psacího písma 1. ročníku ZŠ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30. 4. 2015

.....
Podpis

Anotace

Diplomová práce se zabývá současnými metodami psaní psacího písma v 1. ročnících základních škol. Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část výzkumnou, doplněnou řadou tabulek a grafů.

Teoretická část práce se zaměřuje na historické a současné metody psaní (klasická metoda, alternativní metoda, písmo Comenia Script, nevázané písmo nakladatelství Fraus a tiskací písmo nakladatelství Nová škola, s.r.o.) a na současné pojetí písanek. Výzkumná část práce analyzuje rozhovory oslovených učitelů a zkoumá jejich názory na současné písanky pro 1. ročník základní školy a na alternativní způsoby psaní.

Diplomová práce je doplněna přílohovým materiálem.

Annotation

The thesis deals with current methods of cursive writing in the first grade of primary schools. The work consists of two parts, theoretical and empirical, supplemented with numerous charts and diagrams.

The former part focuses on historical and current methods of writing (the standard method, the alternative method, the Comenia Script, the non-linked-up writing created by Fraus publishing house and the block letter system created by Nová škola, s.r.o. publishing house) and on the concept of current writing exercise books. The latter part of the thesis analyses a survey conducted among teachers who gave their opinions on current writing exercise books for first grade pupils at primary schools and on alternative methods of writing.

The thesis is accompanied with supplementary material.

Obsah

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. HISTORIE PÍSMÁ.....	9
1.1 Počátek písma	10
1.2 Historické metody výuky psaní	13
2. POČÁTEČNÍ PSANÍ V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	17
3. SOUČASNÉ METODY PSANÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	19
3.1 Metoda stávající (klasická)	20
3.2 Metoda alternativní (inovativní)	22
3.2.1 Porovnání stávající a alternativní metody	25
3.3 Písmo Comenia Script.....	26
3.4 Nevázané písmo (Fraus).....	28
3.5 Psaní tiskacím písmem (Nová škola)	30
4. ZÁKLADNÍ ZNAKY PÍSMÁ.....	32
4.1 Kvalitativní znaky písma.....	33
4.2 Kvantitativní znaky písma	37
5. HYGIENICKÉ A PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI PSANÍ	39
6. PÍSANKY	45
6.1 Písanky psané psací latinkou	46
6.2 Písanky pro písmo Comenia Script	48
6.3 Písanky z nakladatelství Fraus	50
6.4 Písanky z nakladatelství Nová škola, s.r.o.	52
II. VÝZKUMNÁ ČÁST	54
7. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	55
8. CHARAKTERISTIKA VYŠETŘOVANÉHO SOUBORU A PODMÍNKY VÝZKUMU	57
9. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÝCH METOD.....	59

9.1 Rozhovor	59
10. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	61
11. ZÁVĚR	75
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	77
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	82
SEZNAM PŘÍLOH	83

ÚVOD

Matějček (in Mlčáková, 2009: 11) uvádí, že k největším objevům v dějinách lidstva patří písmo, díky kterému jsou lidé schopni zaznamenávat své myšlenky a znalosti. Písmo poskytuje předávání si informací z jedné generace na druhou. Psané záznamy je možné uchovat na neomezeně dlouhou dobu.

Písanky jsou neodmyslitelnou součástí výuky písma. V současné době existuje mnoho druhů písanek různých nakladatelství, například Alter, Dialog, DIDAKTIS, Nová škola Brno, Nová škola, s.r.o., Svět, atd., jež mají vliv na kvalitu výuky. Volba tohoto tématu jistě přispěje k vytvoření si vlastního názoru na písanky používané v 1. ročníku základních škol.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část výzkumnou.

Teoretická část se zabývá historií písma a historickými metodami psaní. Popisuje prvopočáteční psaní v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Dále popisuje metodu stávající (klasickou), alternativní (inovativní), a jejich vzájemné porovnání, písmo Comenia Script, nevázané písmo z nakladatelství Fraus a tiskací písmo z nakladatelství Nová škola, s.r.o. Nedílnou součástí práce jsou i základní znaky písma, kvalitativní i kvantitativní, hygienické a pracovní návyky při psaní a písanky. Teoretická část se zaměřuje na písanky psané psací latinkou, písanky pro písmo Comenia Script a písanky z nakladatelství Fraus a Nová škola, s.r.o. Výzkumná část diplomové práce se zabývá názory učitelů na současné metody psaní a písanky, které používají v 1. ročníku základní školy. Výzkumné šetření bylo provedeno formou rozhovorů. Tato část zahrnuje i jejich vyhodnocení. Cílem výzkumné části je zjistit, zdali jsou současné písanky uspokojující pro výuku prvopočátečního psaní. Tato část se také zabývá názory učitelů na jiné typy písma, konkrétně na písmo Comenia Script. Diplomová práce obsahuje i ukázky písanek.

Cílem práce „Současné pojetí psacího písma v písankách 1. ročníku ZŠ“ je porovnání písanek jednotlivých nakladatelství, které učitelé ve své výuce psaní používají a zdůraznění jejich kladů a záporů. Práce bude jistě prospěšná i pro učitele, kteří mají zájem více nahlédnout do této problematiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. HISTORIE PÍSMO

„Písmo, tak jako sám jazyk, je dílo výhradně lidské, kterým se lidé zřetelně odlišili od ostatních tvorů“ (Penc, 1968: 4).

„Psaní jako činnost a písmo jako výsledek této činnosti jsou jedním ze způsobů, z technik, jež si ve svém vývoji vytvořila lidská společnost pro používání jazyka jako dorozumivacího prostředku“ (Penc, 1968: 3).

Před 100 000 lety zabydlili naši Zemi lidé, kteří byli skoro stejní jako my. Museli mezi sebou komunikovat, předávat si informace. Měli však jen velmi omezené možnosti. Dorozumívali se především pomocí gest a posunků. *„Miliony let vývoje člověka a tisíce let vývoje artikulované řeči nakonec přivedly lidstvo k vynálezu písma“ (Eliška, 2005: 6).*

Čapka, Santlerová (1994) se zmiňují, že během historie písmo podstoupilo složitý vývoj. Prvním písmem bylo písmo obrázkové, ve kterém každý symbol znamenal nějaký předmět nebo činnost. Tento způsob vyjádření byl nevhodný, proto se postupem času přešlo k vhodnější formě písemného projevu. Tím bylo písmo hláskové, které mnohem lépe vystihlo to, co si lidé mezi sebou říkali. Písmo se dále rozvíjelo, až se dopracovalo k tvarům, které používáme doposud.

Podle Pence (1968: 3-5) by se písmo mělo shodovat s příslušným jazykem, protože nelze spolehlivě přečíst žádný text bez znalosti daného jazyka. Díky němu a jeho dešifrování se dozvídáme podrobnosti o existenci a životě starých národů. Paralelně s vývojem písma se vyvíjely i materiály, na které se psalo. Výborné pro zaznamenávání písma byly především odolné materiály. V Mezopotámii, v povodí řek Eufrat a Tigris, žily národy, které světu přinesly využití hlíny jako psací látky. Později kámen a hlínu vystřídal papyrus, jenž vynalezl egyptský národ. Dále vznikl pergamen a nakonec dali Číňané lidstvu papír. Proměnou prošly i nástroje, jimiž se psalo. Rydla, štětce a třtinová pera byla nahrazena husími brky, které byly postupně zaměněny za pera ocelová.

Velkým přínosem pro lidstvo je vznik knihtisku, který vynalezl Johann Gutenberg. Knihy se vyráběly ve velkém a naši předkové nás zahltili velkým množstvím knih, dokumentů, novin a časopisů.

Písmo je způsob jak uchovávat myšlenky a předávat znalosti dalším generacím. Znalost písma je základem vzdělávání a přispívá ke vzdělanosti lidí. Jeho neznalost

uvádí člověka do nepříznivého postavení, a proto je znalost písma společensky nezbytným předpokladem (Penc, 1968: 3-4).

„Rukopis nepozbývá svého významu ani dnes. V celém našem životě je pohotovost a bezprostřednost rukopisu velmi potřebná a prospěšná a nelze ji zatím ničím nahradit“ (Penc, 1968: 4).

1.1 Počátek písma

Počátek písma je zaznamenáván již v době mladšího paleolitu, tedy v období 10.-15. tisíciletí př. Kr. Lidé měli potřebu zaznamenávat zkušenosti a vědomosti, stejně jako měli potřebu označovat majetek. Pro označení dobytka používali vlastnické značky, například kruh, kalich, srdce a mnoho dalších, které zvířatům vypalovali do srsti. Dalším předstupněm písma byly vrubové hůlky, které se využívaly jako evidence zapůjčených věcí. Hůl se také využívala ke zpravodajským účelům, k pozvání na lov, svatbu či pohřeb. Také vyjadřovala prosbu o pomoc a v severských zemích vyhlašovala válku. V průběhu let se hůlky začaly využívat jako kalendáře.

Čapka, Santlerová (1994) také uvádí, že jako kalendáře sloužily starověkým národům uzlíky na provázcích. Za pomocí uzlíků se také předávaly zprávy, které využívali Inkové a Číňané. Ti přivazovali uzle na šňůry z rákosu a třtiny. V dnešní době se s uzlovým písmem můžeme setkat u některých národů Latinské Ameriky a Afriky. Vedle uzlového písma existovaly také řetězce z mušlí, kterými se šířily informace na území západní Afriky. Tyto řetězce jsou stále využívány v oblasti Guinejského zálivu.

Před 4. tisíciletím př. Kr. vzniklo obrázkové písmo, neboli piktografie, které mělo dokonalejší formu. Znázorňovalo konkrétní předmět, jenž vystihoval slovo nebo i celou větu. Nezáleželo, jakým jazykem kdo hovořil, tomuto písmu rozuměl každý. Obrázkové písmo je úzce spjato s jeskynnými kresbami, jimiž pravěký člověk vyobrazoval své zážitky. Z piktografů byly vytvořeny obrázky podobné značkám a zrodilo se pojmové písmo, též zvané jako ideografie. Tímto znakovým písmem bylo obtížné číst i psát.

Souček (1972: 4-7) připomíná, že počátky klínového písma můžeme hledat v Mezopotámii kolem roku 3000 př. Kr., jehož vynález je přisuzován Sumerům. Klínové písmo se zrodilo z obrázkového písma a pravděpodobně se jednalo o písmo pojmové. Jak počet, tak i grafická podoba znaků se vývojem písma měnila. Zpočátku mělo písmo 2000 znaků, avšak tento počet se postupně zmenšoval.

Sumerové psali do měkké jílovité hlíny pomocí rákosového rydla nebo znaky tesali do kamene. Všechny zaoblené tvary zmizely a psalo se pouze tahy rovnými.

Jak uvádí Čapka, Santlerová (1994), prvotně se písmo zapisovalo ve sloupcích shora dolů a četlo i psalo se zprava doleva. Později se směr psaní změnil a začalo se psát zleva doprava.

Od Sumerů přejali klínové písmo semitští Akkadové, později také Babylóňané a Asyřané (Souček, 1972).

Zatímco se písmo Sumerů šířilo po celé Mezopotámii, v Egyptě vzniklo písmo hieroglyfické. První dokumenty pocházejí z 3. tisíciletí př. Kr., ale písmo vzniklo pravděpodobně již dříve. Slovo hieroglyf znamená „písmo bohů“. Hieroglyfy jsou tvořeny stylizovanými kresbami lidských hlav, ptáků, zvířat, rostlin a květin. Základem písma jsou tři druhy znaků: piktogramy, fonogramy a determinativy. Směr čtení hieroglyfů je různý. Nejčastěji se čtou zprava doleva, zdola nahoru nebo střídavě zprava doleva a zleva doprava. Egypťané pomocí hieroglyfického písma zaznamenávali dějiny a odborné studie. Rovněž sloužilo k účetnictví, sepisování smluv a rozvoji literatury. Hieroglyfy se tesaly do kamenů nebo se psaly na papyrus (Jean, 1994: 24-40).

Hieroglyfické písmo vyžadovalo trpělivost a péči. Aby se psaní urychlilo, vznikly dvě rychlejší formy psaní. Písaři vynalezli písmo hieratické, kněžské. Základem byla kurzíva a obsahovalo asi 600 značek. Písmem lidové neboli démotické se vyznačovalo spojením všech písmen mezi sebou (Ibidem, 42).

Čapka, Santlerová (1998) připomínají, že Chetitové byli vyspělým národem, který používal dva druhy písma, písmo klínopisné a hieroglyfické. Chetitské písmo úspěšně rozluštil český orientalista Bedřich Hrozný.

Mínojské hieroglyfy, lineární písmo A a lineární písmo B, jsou tři skupiny nalezených písemností, do kterých je rozděleno krétské písmo. Toto písmo nebylo nikdy rozluštno.

Čínské písmo vzniklo kolem 2. tisíciletí př. Kr. Jeho původem bylo písmo obrázkové. Ze symbolického obrázkového písma vzešlo písmo jinské, jehož základem se staly piktogramy, ideogramy a fonogramy. Čínské písmo obsahuje přes 60 000 znaků, což je nsnadné se naučit. Proto byla snaha o reformaci tohoto písma, avšak neúspěšná. Z velké části jde o totéž písmo, které čínský národ používá dodnes (Čapka, Santlerová, 1994).

Od Číňanů převzali písmo Japonci. Japonština diferencuje jazyk mluvený a psaný. Zpočátku se užívalo 25 čínských znaků. Postupem času se počet znaků snižoval

a nyní je použit na každou slabiku pouze jeden znak. Znaky se píše shora dolů a zprava doleva. Specifické pro japonský jazyk je i to, že se knihy čtou odzadu.

K nejobtížnějším písmům můžeme zařadit písmo indické, které obsahovalo přes 200 abeced. Mělo společné znaky s písmem Sumerů. Starodávné indické písmo nebylo doposud vyřešeno.

Nejvýznamnějším pergamenovým svitkem hebrejského národa je Tóra, později obsažená ve Starém zákoně. Starý zákon je psán písmem aramejským a některé pasáže písmem starohebrejským. O 200 let později se zrodilo kvadrátní hebrejské písmo, ze kterého ve středověku vzniklo písmo rabínské (Ibidem).

Jean (1994) ve své knize uvádí, že u zrození abecedy, kolem roku 1000 př. Kr., stáli Fénicičané. Fénická abeceda se skládala pouze ze souhlásek a vzešlo z ní například písmo aramejské, hebrejské a arabské. U těchto semitoamitských jazyků se psalo zprava doleva.

Většina dosavadních písem, spjatých s písmem Fénicičanů, obsahovala pouze souhlásky, což nevyhovovalo řeckému národu, jehož jazyk obsahoval velké množství samohlásek. Největším přínosem Řeků byl důsledný záznam samohlásek v písmu. V 5. století před Kr. měla řecká abeceda dvacet čtyři písmen. Sedmnáct znaků pro souhlásky a sedm znaků pro samohlásky. Tato abeceda se mohla psát velkými a malými písmeny. Postupem času se také ustálil směr psaní zleva doprava. Řecké písmo dalo původ mnoha složitým písmům. Z malých písmen řecké abecedy se zrodilo písmo zvané hlaholice. Později z velkých řeckých písmen vniklo další písmo, které se nazývá cyrilice. Ta je předchůdcem azbuky (Jean, 1994: 60-64).

Národem, který se nechal inspirovat písmem řeckým, byli Etruskové, jejichž abecedu převzali Římané. Poté se stala etruská abeceda základem latinky (Čapka, Santlerová, 1994).

Latinské písmo neboli latinka je písmo, jehož památky mají původ z doby před dvěma a půl tisíci let. Jediným dokladem vývoje latinky takřka až do začátku našeho letopočtu jsou nápisy na velmi odolných látkách, které byly výchozím bodem vývoje k dalším podobám latinky.

Muzika (2005) připomíná, že zrod latinky přišel téměř ve stejném období jako vznik Říma, tj. zhruba do 7. století př. Kr. Nejstarší podobou latinky je latinka archaická, jejíž zvuková podoba byla jednoduchá a pro její fonetický přepis zpočátku stačilo pouze 21 písmen. Pro prvotní formu latiny je typický orientální směr psaní zprava doleva nebo bustrofedon.

Podle Jeana (1994: 67) měla zprvu latinská abeceda pouze velká písmena, tzv. kapitály. Postupně se tvary písmen měnily, což byl původ písma knižního, tzv. kapitály rustiky. Na konci 4. století po Kr. vzniklo písmo zvané unciála, pro niž byly příznačné zaoblené tvary. Z unciály byla vytvořena polounciála, písmo používané až do 8. století našeho letopočtu.

Podle Čapka, Santlerové (in Mlčáková, 2009: 13) „v 9. století našeho letopočtu za rozkvětu vzdělanosti za vlády Karla Velikého byly v kláštorech opisovány knihy náboženské i literatura starých Řeků a Římanů.“ Z polounciály se vyvinula karolinská minuskule tvořící malou abecedu. Tímto skončil vývoj tvarově uceleného systému malé a velké abecedy, jak ho dnes známe a používáme.

Penc (1968: 13) poznamenává, že „když byl vynalezen knihtisk, stala se základem všech tiskacích písmen římská kapitálka a karolinská minuskule.“ Po vzniku knihtisku ručně psané písmo prodělalo proměnu, ale na své významnosti nic neztratilo. Proměna se týkala především rychlosti psaní. Proto se písmo stojaté začalo psát nakloněné ve směru řádku a písmena se začala spojovat. Toto písmo nazýváme kurzívní.

Kurzíva měla svůj původ v době renesance v 15. století. Renesanční kurzíva předcházela současnému rukopisnému písmu.

Zásluhou F. J. Tomsy byla roku 1849 latinka, taková, jak ji dnes známe a kterou píšeme, zavedena na školách (Ibidem).

Písmo je kouzelný svět znaků, které uspišily civilizační proces a zachovaly si přízeň člověka i přes všechny komunikativní vynálezy. Čapka, Santlerová (1998:92) se zmiňují, že „písmo abecedy a zásady pro jeho užívání byly vytvořeny jen jednou. Celý další vývoj je pouze přejímal, přepracovával, zlepšoval co do vhodnosti, účelnosti a praktičnosti. Písmo se stalo předpokladem rozlišování kultury a základem kulturnosti člověka.“

1.2 Historické metody výuky psaní

Čtení a psaní jsou dovednosti, které řadíme mezi základní znalosti člověka. Představují základ gramotnosti člověka a poskytují mu rozvoj dalších intelektuálních schopností. Se zavedením povinné školní docházky se čtení a psaní velmi rozšířilo a současně s tím se zvýšily nároky na jeho výuku.

Již od dob nejstarších škol učitelé zápolili s tím, jak snadně, rychle a lépe naučit žáky číst a psát, což vedlo ke vzniku mnoha metod.

Historickými metodami ve výuce psaní se zabývá V. Penc (1968), H. Kohoutek (1968), J. Jedlička (1972), K. Santlerová (1995) a B. Fabiánková, J. Havel a M. Novotná (1999).

Nejstarším typem metody mechanické je metoda kopírovací, která se používala ve školách až do 17. století. Touto metodou, při níž se pracovalo zastaralým způsobem a zdoluhavým napodobováním tvarů písmen, se vyučovalo již na starých řeckých a římských školách. Při této metodě žáci užívali tabulky s vyrytými tvary písmen. Zpočátku si osvojovali písmena tak, že rydlem objížděli jejich tvar. Poté tvary písmen psali do vosku a nakonec je psali na dřevěné tabulky barvou.

V 17. století používali žáci tabulky s předepsaným řádkem abecedy. Později vznikly „škartky“, zlepšené tabulky, které měly dva a více řádků. Žáci pracovali samostatně. Psali tvary písmen mechanicky, bez metodických pokynů a jakéhokoliv vedení. Učitel pouze žákům ořezával brky, vyměňoval tabulky a posuzoval, zdali je písmo dobré či špatné. Postupem času došlo ke zlepšení metodiky, když učitel zprvu vedl žákovi ruku při objíždění tvarů písmen. Zpočátku žáci přepisovali tvary písmen suchým perem, poté inkoustem. Kopírovací metoda měla mnoho obměn. Čas od času předepsal učitel žákům písmena tužkou na řádky, jindy jim rozdával sešity s předtisknutými písmeny. Proto se tato metoda uplatnila na našich školách až do 20. století (Kohoutek, 1968: 30-31).

Pauzovací metoda psaní je známá od roku 1937. Jde také o metodu mechanickou, při níž žáci psali perem na průsvitný papír, pod který si vsunuli silně tištěnou předlohu písmena. Tvar písmena psali inkoustem tak dlouho, dokud nezaplňli celý list papíru. Pro trvalejší osvojení písmen žáci obtahovali napsaný tvar ještě tužkou.

Tvůrci této metody předpokládali, že pokud budou žáci mnohokrát, ve správném tvaru a sklonu, přepisovat naznačené cviky, potom bude jejich písmo bezchybné.

Kohoutek (1968) upozorňuje, že z výsledků kopírovací a pauzovací metody se prokázalo, že nemají s opravdovým psáním nic společného. Jde pouze o neúčinné napodobování tvarů písmen.

Syntetická metoda je známá od roku 1820. Měla stejné pojetí jako syntetická metoda ve výuce čtení. Principem této metody je, že žáci cvičili nejdříve prvky písmen. Z jednotlivých prvků zformovali písmeno a z písmen utvářeli slabiky a slova. Žáci se připravovali na psaní prvků pomocí kresebné přípravy. Zpočátku se psalo do

čtvercových sítí, později do složité liniatury. Písmena byla psána s ozdobnými tvary, proto se využívalo jen ostrých per. Na českých školách se do roku 1830 uplatňovala latinka, která byla naprosto ovlivněna kurentem. Roku 1876 komise normalizovala tvary písmen a vznikla normální abeceda. Sklon písma byl v sešitech a na školních tabulích naznačen šikmými polohovými čarami (Jedlička, 1972: 65-66).

Jak uvádí Kohoutek (1968: 38), tvůrcem taktovací metody, která vznikla ve Francii, je Andoyer. Žáci zapisovali vše, od jednotlivých prvků až po celé věty, společně podle diktátu. Příznivci této metody chválili její klady, kterými se odlišovala od předešlých metod. Především oceňovali to, že se výuka psaní stala vyučováním hromadným. Hodiny byly zajímavé a živé. Žáci dodržovali řád a disciplínu. Vše, co dělali, bylo na povel učitele. Žáci na pokyn psali, namáčeli pera do inkoustu, obraceli listy v sešitě, což vedlo k tomu, že vyučující mohl dohlížet na práci většího počtu žáků. Příliš rychlí žáci byli pomocí povelů zpomalováni a pomalí žáci byli naopak pobízeni k rychlejšímu tempu.

Další metodou, o které se Kohoutek (1968) ve své knize zmiňuje, je metoda fyziologická. Tato metoda byla velice populární v Americe, proto ji můžeme znát i pod názvem americká. Vznikla však v Anglii, kde se o její vznik zasloužil Jakub Carstairs, který si jako první začal všimnout fyziologických jevů při psaní. Odtud se rozšířila do celého světa.

Při této metodě se procvičují svaly celé paže, svaly ruky i prstů a oči, aby se dosáhlo lepší obratnosti při psaní. K tomu se využívalo i mnoha pomůcek, jako byly například smyčky z provázku pro předloktí. Před vlastním psaním žáci prováděli mnoho přípravných cvičení. Základem psaní u fyziologické metody jsou tři pohyby, které Carstairs rozčlenil na pohyb ramene, pohyb ruky a předloktí a na pohyb ukazováčku, prostředníčku a palce. Tyto tři pohyby dále kombinoval a vznikaly další variace. Také vytvořil devatenáct očíslovaných prvků písma, které se učili žáci psát tak, že k uvedenému číslu napsali odpovídající prvek a opačně. V českých školách je známá od počátku 20. století.

Krátce před 1. světovou válkou se zvýšila snaha o reformu výuky psaní. Zdůrazňovalo se, aby psaní bylo hodnoceno jak po stránce fyziologické, tak i po stránce psychologické, což vedlo ke zrodu metody psychologicko-fyziologické, která se zaměřila na plynulý pohyb při psaní a na jeho vědomý nácvik.

Díky reformě žáci psali do sešitů s jednou linkou, která sloužila k vedení řádku. Mohli používat i nelinkované papíry. Začala se využívat pera kuličková místo per

ostrých a psaní nahradilo krasopis. Byla stanovena československá latinka, jejímiž základními vlastnostmi byla jednoduchost, čitelnost a vazebnost tvarů (Jedlička, 1972: 67-68).

Podle Kohoutka (1968: 43) globální metoda připravovala žáky na psaní pozvolna, neboť její výuka byla naplánovaná na celé první pololetí. Psaní jednotlivých písmen i jejich tvarů bylo vynecháno. Základem této metody bylo psaní celých slov a vět. Zpočátku se volila slova jednoslabičná, postupně se přidávala do výuky psaní i slova delší. Pro tuto metodu byla důležitá patřičně zvolená motivace. Žáci slova neopisovali, pouze imitovali pohyb učitelovy ruky. Nepředepisovaly se tvary písmen do sešitů. Psalo se na list s pouze jednou linkou. Používala se velká i malá písmena zároveň.

Analyticko-syntetická metoda psaní je známá i pod názvem hlásková nebo zvuková metoda psaní. Základem této metody je metoda psychologicko-fyziologická. Přípravné období pro výuku psaní se zaměřuje na kreslení a na zdokonalení jemné motoriky. Poté se uvolňuje paže pomocí kresebných cviků, které jsou propojeny s psacími hříčkami a obrázky kreslenými jedním tahem. Jsou to takzvané jednotažky. Postupně se začínají psát jednotlivé prvky písmen, slova jednoslabičná, později se přidávají slova dvou a víceslabičná. Při psaní se dodržují hygienické návyky a učitel jde žákovi vždy příkladem (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999).

Podle Santlerové (in Fabiánková, Havel, Novotná, 1999: 24) „*Kohoutek zdůrazňoval nácvik písmen podle tvarové příbuznosti, motivaci psaní, funkčnost, individuální přístup k žákům a přípravu na psaní jednak psychologickou, jednak technickou.*“

Mlčáková uvádí (2009:51), „*že z hlediska metod výuky psaní, které se v historii objevily, se do současného vyučování psaní, vyučovaného většinou metodou analyticko-syntetickou, promítají prvky metody kopírovací i pauzovací, které byly založeny na obtahování tvarů písmen.*“ V počátečním psaní se uplatnily například prvky metody syntetické, v níž se nacvičuje psaní prvků písmen. Dále se do současného vyučování promítá například metoda psychologicko-fyziologická, při které se zdůrazňovalo kladné hodnocení žáků.

2. POČÁTEČNÍ PSANÍ V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Rámcové vzdělávací programy představují kurikulární dokumenty, které vymezují závazné rámce pro jednotlivé etapy vzdělávání. RVP¹ platný od 1. 9. 2013 stanovuje, že „v souladu se zákonem je pro realizaci základního vzdělávání vydán *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*.“

„RVP ZV je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti“ (Ibidem).

Výuka počátečního psaní spadá do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a obecně patří do oblasti Český jazyk a literatura. Tyto oblasti zaujímají stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu. „*Jazyková výuka vybavuje žáka takovými znalostmi a dovednostmi, které mu umožňují správně vnímat různá jazyková sdělení, rozumět jim, vhodně se vyjadřovat a účinně uplatňovat a prosazovat výsledky svého poznávání*“ (Ibidem). Vzdělávací obsah je tvořen očekávanými výstupy a učivem. Na 1. stupni se vzdělávací obsah dělí na dvě období. Do prvního období zahrnujeme první až třetí ročník a do druhého období čtvrtý a pátý ročník. Očekávané výstupy jsou stanoveny na konci třetího ročníku jako orientační a na konci pátého ročníku jako závazné.

Vzdělávací obor Český jazyk a literatura je rozdělen do tří složek: Komunikační a slohová výchova, Jazyková výchova a Literární výchova. „*Dovednosti získané ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura jsou potřebné nejen pro kvalitní jazykové vzdělání, ale jsou důležité i pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání*“ (Ibidem).

Učivo v RVP ZV je členěno do jednotlivých tematických okruhů a je nezbytnou součástí vzdělávacího obsahu. „*Je doporučeno školám k distribuci a k dalšímu rozpracování do jednotlivých ročníků nebo delších časových úseků. Na úrovni ŠVP se stává učivo závazné*“ (Ibidem).

Počáteční psaní zařazujeme do očekávaných výstupů pro první období, což znamená pro 1. -3. ročník. V tomto období by měl žák porozumět písemným nebo

¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2013-2015 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

mluveným pokynům, které jsou přiměřeně složité. Dále by měl zvládnout základní hygienické návyky spojené se psaním. Úkolem žáka je také psaní správných tvarů písmen a číslic, správné spojování písmen i slabik a kontrola vlastního písemného projevu. Žák by také měl umět psát věcně i formálně jednoduchá sdělení.

K učivu písemného projevu na 1. stupni patří: základní hygienické návyky (správné sezení a držení psacího náčiní), technika psaní (formální úprava textu, úhledný písemný projev) a žánry písemného projevu (vypravování, inzerát, adresa a další).

Rámcový učební plán stanovuje pro vzdělávací oblast Český jazyk a literatura na 1. stupni minimální časovou dotaci 35 hodin, která je závazná. Součástí Komunikační a slohové výchovy je psaní, které je uskutečněno v menších časových celcích, než je vyučovací hodina.

Podle zásad stanovených v rámcovém vzdělávacím programu si každá škola vytváří svůj školní vzdělávací program. „Pro tvorbu ŠVP mohou školy využít tzv. *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů, nebo jiné vhodné metodické materiály*“ (Ibidem).

Základní vzdělávání se opírá o poznávání, respektování a rozvíjení potřeb žáka. RVP ZV tedy potřebuje iniciativní a tvořivé prostředí, které motivuje nejschopnější žáky, podporuje méně nadané a obstarává, aby se prostřednictvím výuky každý žák vyvíjel v harmonii s vlastními předpoklady pro vzdělávání. Vzdělávání podněcuje žáky k učení a přispívá k učební aktivitě. Přívětivé prostředí vybízí žáky k učení, práci a zájmovým činnostem. Dává jim prostor k úplnému rozvinutí jejich osobnosti. Žáci by měli být hodnoceni podle individuálních změn při plnění konkrétních a splnitelných úkolů. Měla by jim být poskytnuta příležitost úspěchu, odbourání strachu z chyb a práce s nimi.

Prvopočáteční psaní má vliv na úspěšnost žáka v celém edukačním procesu, proto je nedílnou součástí základního vzdělávání.

3. SOUČASNÉ METODY PSANÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

„V základní škole se čtení a psaní vyučuje ve vzájemné souvislosti. Vyučování psaní tvoří jeden celek s vyučováním čtení a literární výchovy“ (Šimková, 2012: 57).

Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 38) uvádí, že *„psaní je druh řečové činnosti. Aby se dítě naučilo číst a psát je nutné zapojení řady duševních procesů: uvědomění si rozdílu mezi významovou a zvukovou stránkou řeči, souvislosti zvukové a grafické podoby, analýza zvukové substance na fonémy, převedení na grafémy. Ty rozeznává, zapisuje, dále převádí tištěnou a psanou substanci na zvukovou a opačně.“*

Návyky, nezbytné pro psaní, si žáci vytváří právě v 1. ročníku. V současnosti se ve výuce počátečního psaní klade důraz na čitelnost před dokonalostí formy. *„Důležitým předpokladem pro výuku psaní na 1. stupni je dobře propracovaná metodika“ (Šimková, 2012: 57).*

„V tradičně pojatém metodickém postupu výuky se s nácvičkou psaní začíná mezi šestým a sedmým rokem věku dítěte“ (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999: 38).

„Výuku psaní výrazně ovlivňovaly abecedy a školské předlohy. Jejich odlišnost byla historicky podmíněna a úzce souvisí s vývojem písma. Projevovala se především ve tvarech písma, sklonu, tlaku na podložku a byla ovlivněna i psacími látkami a psacími potřebami“ (Santlerová, 1995: 24).

Santlerová (1995: 24) poznamenává, že pro české písmo je důležité vzít v úvahu tři typy základních školských úloh:

- předlohy založené na metodě mechanické z roku 1876;
- předloha založená na metodě analyticko-syntetické z roku 1902;
- předloha založená na metodě fyziologicko-psychologické z roku 1932.

V současné době si mohou učitelé vybrat hned z několika metod psaní (Příloha 1). Mezi metody psaní, používané na prvním stupni, patří metoda stávající (klasická), metoda alternativní (inovativní). Další písma, která se využívají na našich školách, jsou písma nevázaná. Až do roku 2013 se na školách používalo pouze písmo Comenia Script, jehož autorkou je grafička Radana Lencová. Na jaře roku 2014 nakladatelství Fraus vytvořilo nevázané písmo zvané Comenia Script A. V létě téhož roku vniklo nejnovější písmo z nakladatelství Nová škola, s.r.o. pojmenované NSS

Script. Toto zjednodušené tiskací písmo určené pro psaní má svá vlastní specifika.

„V současné době se žáci učí čtení buď souběžně se psaním nebo prostřednictvím psaní nebo se psaní odděluje od čtení a bývá i časově posunuto na pozdější dobu“ (Šimková, 2012: 57).

3.1 Metoda stávající (klasická)

V současné škole si zachovala stávající (klasická) metoda nácviku psaní svoji základní podobu, která je stejná jako v předchozím období. Tato tradiční metoda, která se v zásadě osvědčila, se u nás doposud nejvíce využívá.

Šimková (2012: 57) uvádí tři znaky, které charakterizují tuto metodu. Těmi jsou:

- uplatnění didaktických zásad (zásady názornosti, zásady postupného zvyšování náročnosti);
- použití analyticko-syntetické činnosti;
- nácvik čtení a psaní probíhající současně.

Podle Fabiánkové, Havla, Novotné (1999) je stávající metoda pokládána za nejvhodnější a nejpřijatelnější způsob vyučování psaní pro jazyky, ve kterých dominuje fonetický zápis mluvené řeči. To znamená, že foném a grafém se shodují.

Šimková (2012: 57) poznamenává, že *„metoda postupuje didakticky osvědčeným způsobem – od jednoduššího ke složitějšímu.“*

Doležalová (1998) podotýká, že na začátku 1. ročníku je nácvik psaní zaměřen na uvolnění celé paže. Poté se žáci zabývají přípravnými kresebnými cviky. Po tomto období nastává nácvik psaní prvků písmen, následuje vlastní nácvik písmen a na to dále navazuje psaní slabik, slov a vět. Další etapou je zvládnutí tvarů písmen a jejich spojování, individuální napravování grafických odchylek ve tvarech písmen. Žáci by se také měli zlepšovat v druzích psacích cvičení a v pravopisu. Měli by se také postupně učit samostatné písemné práci podle písemného zadání.

Jedlička (1972: 75) nahlíží na postup ve vyučovací jednotce tak, že nácvik psaní se skládá z více činností, které závisí na sledovaném cíli. Cílem má na mysli například nácvik psaní jednoho písmene, diktát písmen, psaní slabiky, psaní krátkého slova, diktát slabik a podobně.

„Zvládnutí dovednosti psaní je podmíněno znalostí grafických prvků písmen a dovedností je správně zapisovat a spojovat, která se pravidelným výcvikem postupně automatizuje“ (Šimková, 2012: 57).

Santlerová (1995), Fabiánková, Havel, Novotná (1999) uvádí, že výuka psaní v prvním ročníku je rozdělena do tří základních období. V první fázi, v takzvaném předslabikářovém období, je to období přípravných cviků na psaní. Dalším obdobím je období slabikářové, které se zaměřuje na vlastní nácvik písma. Posledním obdobím je takzvané období poslabikářové, kdy dochází ke zdokonalování pravopisu.

Náplní předslabikářového období jsou přípravné cviky. Tím máme na mysli cviky uvolňovací a cviky kresebné písíci se velkými tvary. Žáci provádí nácvik jednotlivých prvků písmen a číslic. Také se seznamují s orientací v liniatuře.

Pro slabikářové období je typické získávání základních dovedností a návyků při psaní. Žáci jsou vedeni k dodržování kvalitativních znaků písma. Při nácviku se netoleruje žádná odchylka od předlohy. Psací písmo vychází z tiskací abecedy. Žáci se seznamují s jednotlivými písmeny a jejich spoji. Učí se psát slabiky a slova, později také krátké věty. Jak se zmiňuje Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 50), v tomto období začínají používat čtyři základní formy práce ve psaní. Těmi jsou opis, přepis, diktát a autodiktát. Nejjednodušší formou psaní je opis. Při něm žáci napodobují vzor psaný psacím písmem, který se žáci snaží co nejlépe napodobit. Opis poukazuje na grafomotorické zvládnutí tvarů písmen a jejich začlenění do slov nebo vět. Při opisu vedeme žáky k tomu, aby po napsání provedli kontrolu a porovnali s předepsaným. Při přepisu žáci přepisují vzor psaný tiskacím písmem do podoby psané. Žák si musí vybavit psací tvar písmene, popřípadě i způsob napojení písmen, a potom jeho představu uskutečnit. U této formy je důležité znát tiskací i psací tvar písmen a vztah mezi nimi. Žáky postupně vedeme k sebekontrolě. Diktát graficky znázorňuje slyšenou hlásku. Při psaní diktátu se projeví, zdali si žáci dobře osvojili tvary písmen, jestli je zvládnou spojit ve vyšší jednotky a také se ukáže, zdali chápou hláskové složení slabik a slov. Diktát by neměl být příliš dlouhý. Vhodnější je psát diktáty častěji, ale měly by být krátké. Zpočátku se diktují písmena, později slabiky a slova a nakonec i krátké věty, bez předložkových výrazů. Nejtěžší formou psaní je autodiktát. Ten je určen pro samostatnou práci žáka, k zaznamenávání jeho myšlenek. V 1. ročníku se využívají obrázky. Zpočátku píše slovo, které jim daný obrázek připomíná, postupem času si žáci sami vymýšlejí různá slova, rýmy a texty. Autodiktát je důležitý pro žákovu tvořivost a zdokonalování jeho písarských dovedností (Doležalová, 1998: 34; Šimková, 2012: 103).

„Nebudeme postupovat u všech žáků stejným tempem. Mohly by být ohroženy jejich výkony“ (Doležalová, 1998: 33).

Žáky také obeznámíme se psaním velkých písmen, které budou využívat při psaní vlastních jmen a na začátku vět.

Poslabikářové období se zaměřuje na upevňování dovedností a návyků při psaní. Procvičuje se psaní s porozuměním. Zdokonaluje se žákova schopnost hodnotit svůj grafický projev. Také kontroluje tvar písmen a pravopis.

Penc (1968: 80) připomíná, že základem prvního ročníku je naučit žáky tvarům písmen a číslic. Od druhého ročníku je hlavním úkolem psaní učit žáky svůj rukopis zlepšovat, jak po stránce kvalitativní, tak i kvantitativní. Na psaní je vymezena jedna hodina týdně. Učitel si může tento čas rozložit do kratších celků. Santlerová (1995: 30) poznamenává, že *obsah učiva je uspořádán cyklicky, což umožňuje učiteli přizpůsobit stupeň osvojovaných poznatků rozdílným schopnostem jednotlivých žáků.*“

Jako motivaci lze využít rytmická říkadla, která napomáhají k plynulému pohybu ruky po papíře. Rytmizace odstraňuje pocit strachu ze psaní a vede k optimálnímu pracovnímu tempu.

U stávající (klasické) metody se na žáky kladou velké nároky, které se především týkají kvalitativních znaků písma. Ty žáci musí dodržovat. Malá odchylka od předlohy není v nácvičku psaní tolerována. Nácvička psaní je pro žáky spíše drilovou záležitostí, velmi obtížnou, a proto také méně oblíbenou (Šimková, 2012: 58).

3.2 Metoda alternativní (inovativní)

Doležalová (1998: 44) uvádí, že *„psaní je náročná grafomotorická činnost, tudíž je žádoucí, aby pedagogové a psychologové neustále hledali nové možnosti optimalizace podmínek pro psaní.“*

Alternativní (inovativní) metoda ve psaní přispívá k rozšíření nabídky metod elementárního čtení a psaní v prvních ročnících. Také napomáhá učitelům při hledání nových účinných metod výuky (Šimková, 2012).

Šimková (2012: 58-59) připomíná, že alternativní metoda vychází ze základních nároků na písmo a z vývojových tendencí. Metoda:

- dodržuje jednoduchost tvarů (dobře od sebe odlišitelných, snadno spojovatelných, bez disfunkčních detailů);

- povzbuzuje a rozvíjí rozumové operace (učivo se snadněji zvládá a zvnitřňuje);
- podporuje rozvoj pozorovacích a vyjadřovacích schopností;
- rozvíjí vnímání, sebekontrolu i zájem o psaní.

Žák není jen pasivním příjemcem, ale začíná být i objevitelem, hodnotitelem a tvůrcem. Pro dítě je učivo zajímavější a zábavnější. Má možnost do něj zahrnout i své okolí.

PhDr. Jana Šemberová, CSc. (in Doležalová 1989: 45) se opírá ve svých experimentech o poznatky z teorie J. P. Galperina o utváření rozumových operací.

J. Šemberová (in Kořínek, Křivánek, 1989) vytvořila metodický postup nácvičku psaní, který využívá opěrných bodů na pomocné liniatuře a postupného odstraňování pomocných linek. Také klade důraz na první etapu psaní zvanou orientační. Podle mínění J. Šemberové (in Doležalová, 1998: 45) mají žáci *„dostat úplný přehled podmínek, které je orientují v zadaném úkolu, a měl by být u nich utvořen úplný orientační základ činnosti. Již v přípravném období (než píše první písmeno) se žáci učí hravou formou nacházet systém orientačních bodů ve všech dílčích případech. Jejich nalezení a vyčlenění urychluje později vlastní proces nácvičky psaní, odstraňuje chyby a rozvíjí žákovu aktivitu.“*

Zobecněnost, způsob osvojení a úplnost jsou vlastnosti, které jdou důležité pro vznik orientačního základu činnosti.

J. Šemberová (in Šimková, 2012: 59) poznamenává, že žákovi je podán hotový vzorek výsledné činnosti, vzor písmene se zakreslenými orientačními body, a vodítko, jak vyhledat opěrné body. Na tomto je založen úplný orientační základ činnosti. Žákovi vysvětlíme, proč potřebujeme „opěrné body“ a jak je odlišíme. Potom mu prezentujeme nová písmena a on sám vyhledává opěrné body. V prvních fázích se doba, která je nezbytná k osvojení činnosti, prodlužuje. Avšak pak se rychle zkracuje. To znamená, že opěrné body a pomocná liniatura v dalších fázích výuky psaní ztrácejí význam. Naučená činnost je schopna transferu. Nácvička psaní jde kupředu velice rychle. Kvalita výkonu je vysoká. Postupně, po určitém počtu opakování, dochází k tomu, že žák řeší bez učení obdobné úkoly. Je schopen uvědoměle zhodnotit písmeno napsané jak v sešitě, tak i na tabuli. Dokáže říci proč se mu písmeno „líbí - nelíbí“. Je si vědom, kde udělal při psaní chybu i jak ji může napravit.

J. Šemberová (in Šimková, 2012: 90) upozorňuje, že „*pomocnou liniaturu v sešitech lze doporučit jednoznačně za předpokladu, že je součástí metodického postupu výuky počátečního psaní.*“ Nemá význam zásadní, ale pouze jen pomocný. Žákům umožňuje soustředit pozornost na tvar písmen a následně také na jejich stejnoměrnou velikost.

U výborných žáků je pomocná liniatura funkční pouze u prvních osmi písmen. Žáci průměrní a slabší využívají funkčnost liniatury u prvních čtrnácti písmen. Dále necháváme první pomocnou linku pro písmena střední výšky jen v individuálních případech.

Začínající písaři se řídí orientačními body. Jsou to křížky neboli „kolíčky“ označující místo, kde se písmeno a linka setkávají. Pokud žák dostává od učitele informace, k čemu slouží orientační body, pak tyto body nabývají významu (Šimková, 2012).

J. Šemberová (in Šimková, 2012: 90) poznamenává, že postupem času „*dochází k zvnitřňování poznávacích procesů v percepční oblasti: žáci „vidí“ orientační body, aniž potřebují pomocnou liniaturu a podrobný výklad. Správné a úhledné psaní se stává postupně záležitostí cvičení.*“

„*Zjištěné výsledky potvrzují, že alternativní metoda psaní probouzí a prohlubuje myšlení žáků v součinnosti s ostatními známými postupy výuky psaní. Vytváří stejné podmínky k úspěšnosti pro všechny žáky. Technika psaní se postupně vlastní činností a získáním písařských dovedností zkvalitňuje*“ (Šimková, 2012: 60).

Alternativní (inovativní) metoda v počátečním psaní přihlíží i na obtížnosti psacího pohybu. Nedílnou součástí této metody jsou přípravné a kresebné cviky uvolňující pohyby paže a ruky. Které také zdokonalují koordinaci a zrakovou regulaci (Šimková, 2012).

Aby se nácvik písma nestal pro žáky stereotypním a nezáživným, je pro alternativní metodu vytvořen metodický postup, se kterým pracujeme kreativně. Podle Doležalové (1998) je prvním krokem v metodickém postupu vyvození psacího písmene z písmene tiskacího a jejich následným srovnáním. Následně učitel převede písmeno a umístí ho do připravené pomocné liniatury. Také provede vyznačení orientačních bodů a objasní, k čemu jsou tyto body důležité. Poté žák označuje orientační body na předepsaném písmenu. S dalším krokem žák obtahuje předepsaný tvar písmene. Poté začíná psát písmena do pomocné liniatury a uskuteční kontrolu vyznačením orientačních bodů. Nakonec žák píše písmena bez orientačních bodů.

Celý metodický proces je doplněn náležitou motivací. Můžeme využít různé hry a říkanky. Při alternativní metodě psaní využijeme i práci s modelínou, drátkem, mokrým štětcem či houbičkou.

3.2.1 Porovnání stávající a alternativní metody

V současné době máme možnost volit mezi stávající (klasickou) a alternativní (inovativní) metodou psaní. Jak metodika, tak i postupy nácvičky se u těchto metod liší, avšak mají společný cíl a tímto cílem je naučit žáka správně psát. Každá metoda má své klady i zápory.

V přípravném období pro psaní se obě metody shodují. Zaměřují se na přípravné cviky, které uvolňují pohyby ruky a paže. Poté se provádí kresebné uvolňovací cviky, jež *„rozvíjejí a uvolňují pohyb, současně vypovídají o jeho plynulosti a jistotě provedení, také však o napětí a třesoucí se ruce“* (Šimková, 2012: 34).

Odlišnosti mezi metodami se projevují již při nácvičky psacích prvků písmen. Stávající (klasická) metoda psaní je založena na metodě pokusu a omylu a také na nápodobě. Důraz je kladen na kvalitativní znaky písma. Prvky písma jsou dosazeny do neúplné liniatury, tím dochází k vyššímu počtu opakování u jednotlivých písmen, což má za následek pomalejší tempo osvojení písmen. Dodatečné doplnění pomocných linek do písanky problém počátečního psaní neřeší. Pokud žák nemá k dispozici pomocné linky, nedokáže zachovat správnou výšku písmen.

Alternativní (inovativní) metoda psaní vyžaduje uvědomělou rozumovou činnost žáka. Dodržuje jednoduchost tvarů vzájemně dobře odlišitelných, snadno spojovatelných a bez nefunkčních detailů. V této metodě se využívá úplné pomocné liniatury, která se postupně, podle individuálních schopností žáků, odstraňuje. Alternativní metoda využívá orientačních bodů. Užívá zásadu jedné obtížnosti a má kompletní metodicko-didaktický postup. Ten je efektivní, prohlubuje myšlení žáků a rozvíjí vyjadřování a pozorování.

V psaní mají žáci největší problém u prvních patnácti písmen. Právě v této době potřebují největší péči a trpělivost učitele. Pokud se na počátku vyrovnají s problémy při psaní psacích prvků a prvních písmen, chyby již v dalších písankách neopakují.

„Psaní je psychický proces, který není závislý jen na nácvičky a výcviku jemného svalstva ruky, ale závisí také na úrovni žákovy vnímání, představivosti, paměti, pozornosti a především myšlenkové aktivity“ (Šimková, 2012: 93).

Šemberová (in Šimková, 2012: 92) uvádí, že „výsledek učení závisí na charakteru operací samotných žáků a na kvalitě řízení těchto operací. Čím kvalitněji řídí učitel žákovy operace, tím bude dosahovaný efekt vyšší.“

Proces učení probíhá u obou metod relativně stejně. Žáci, kteří se učí psát alternativní metodou, potřebují k osvojení písmen kratší dobu a menší počet opakování než žáci, kteří se učí psát stávající metodou.

Stávající i alternativní metoda psaní má své výhody i nevýhody. Je dobré mít možnost výběru, neboť každému vyhovuje jiný způsob nácvičku psaní.

3.3 Písmo Comenia Script

Comenia Script je praktické psací písmo pro děti. Je moderní, jednoduché a soudobé. Písmo má sloužit jako základní psací tvar. Ten je obohacen o individuální tendence každého písaře, který si písmo přizpůsobí.

Podle Šimkové (2012: 60) „*písmo Comenia Script bylo navrženo pro potřeby čitelného písma současných písařů (dětí i dospělých), samozřejmě s přesahem potřeb psaní do budoucna.*“

Autorkou nespojovaného psacího písma Comenia Script a doprovodných didaktických materiálů je Radana Lencová. V rámci projektu „Comenia - České školské písmo“ autorka s Tomášem Brousem a Františkem Štormem vytvořili „*všeobecně použitelnou sadu fontů navrženou specificky pro úpravce učebnic, infosystémy ve školách a pro prvovýuku psaní*“ (Šimková 2012: 60).

„*Tento typografický systém už získal Zlatou medaili a Cenu poroty v soutěži evropského designu ED AWARDS 2009 a také 1. místo – Cena ministra kultury v soutěži Nejkrásnější české knihy v roce 2008 v kategorii školní učebnice a didaktické pomůcky v tištěné podobě*“ (Šimková: 2012: 60).

Písmo Comenia Script se vyznačuje jednoduchou velkou abecedou, která vychází z renesanční italiky. Vzhledem však připomíná tiskovou kurzívu. U malé abecedy se nejedná přímo o renesanční kopii. Jedná se „*o inspiraci základní kostrou malé abecedy a také renesančním psacím postupem, pro nějž jsou charakteristické drůčky bez smyček a přiřazování písmen (namísto napojování).*“²

²Radana Lencová - O písmu Comenia Script. [online]. 2010 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comenia_script_pismo_text

„Comenia Script obsahuje několik variant přirozených a praktických napojení – ligatur. Žádné z nich by však neměly být pro děti závazné, důležité je naučit se správně čitelně psát, tzn. zvládnout základní tvar písmene ve správné proporci. Ligatury jsou pouze praktickým a estetickým doporučením, které zrychluje psaní. V případě napojení velké a malé abecedy u psaného textu platí, že se spolu nespojují. Velká abeceda funguje ve své izolované formě, malá se na ni nenapojuje“ (Ibidem).

Písmo má u několika písmen a číslic více tvarových variant. Například u písmene „k“, které je psáno jedním tahem, jde o zrychlení tahu, u písmene „y“ se jedná o zjednodušení a podobnost písmu tiskovému a u písmen „f, J a G“ jde o výraznější tvar. V 1. ročníku žáci se naučí pouze jednodušší tvar písmene. S tvarovými variantami se žáci setkají až ve 2. ročníku. Mohou si vybrat tvar takový, který jim nejvíce vyhovuje.³

V 1. ročníku je velikost abecedy přizpůsobena dětské ruce. Po celou dobu nácvičku by se neměla měnit ani velikost, ani liniatura. Střední výška písmen má velikost osm milimetrů. Horní a dolní délky odpovídají velikosti pěti milimetrů. V 2. ročníku žáci pracují s menší velikostí písma. Liniatura je uzpůsobena sešitu 512. Rozpětí mezi řádky je šestnáct milimetrů.

Se třemi pomocnými linkami žáci pracují v 1. ročníku. Postupem času, tedy od 2. ročníku, žáci používají dvě linky, až nakonec pracují pouze se základní linkou.

Základní písmo Comenia Script nemá žádný sklon. Ten je úzce spjat s citovou stránkou člověka. Tudíž si každé dítě může přizpůsobit sklon písma své povaze nebo mu ho dá rychlostí svého psaní. Doporučujeme však mírný sklon doprava v rozmezí od 7 stupňů až do 12 stupňů od kolmé osy.⁴

Písmo Comenia Script se od září roku 2010 pilotně ověřovalo Ministerstvem školství ČR na 33 vybraných základních školách v celé České republice. Projekt byl zaměřen na žáky 1. a 2. ročníků, jejich rodiče a učitele. Podnětem k ověřování písma Comenia Script byly především dotazy rodičů, kteří měli zkušenosti se vzděláváním v zahraničí, kde žáci píšou tiskacím písmem. Tento projekt ověřování byl dvouletý a byl ukončen školním rokem 2011/2012 (Šimková, 2012).

³Umím psát na cestách 1,2. [online]. 2011 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.lencova.eu/download/Umim-psat-na-cestach-info.pdf>

⁴Radana Lencová - O písmu Comenia Script. [online]. 2010 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comenia_script_pismo_text

I přes uspokojivé výsledky, které byly zjištěné při rozvoji psaní písmem Comenia Script, si odborná garantka pokusného ověřování doc. PeaDr. Radka Wildová, CSc. nemyslí, že by toto písmo mělo být písmem, které plošně nahradí běžně používanou psací abecedu. Jak vyplývá z výsledků pokusného ověřování, nejsou k tomu důvody historické, kulturní ani didaktické.⁵

„Na základě zjištěných výsledků při rozvoji psaní žáků uvedeným písmem tak ministerstvo školství doporučuje, aby bylo písmo Comenia Script alternativou k běžně užívané psací abecedě. Podmínkou pro školy, které se ho rozhodnou zařadit do výuky, bude souhlas rodičů s výukou tohoto psaní s upozorněním na možné komplikace při přestupu žáka na jinou školu, používání určitého typu didaktických materiálů při nácviu psaní a vyškolený pedagog v metodice výuky psaní tohoto písma.“⁶

Pokud se škola rozhodne zařadit toto písmo do výuky, musí to uvést ve svém školním vzdělávacím programu.

Pro písmo vytvořené Radanou Lencovou bylo vytvořeno i mnoho doprovodných materiálů, jejich nevýhodou je vysoká pořizovací cena. Zapříčiněno je to tím, že materiály k písmu Comenia Script vydává pouze jedno nakladatelství.

Písmu Comenia Script má řadu výhod i nevýhod. Proto se tímto písmem začala zabývat i řada odborníků, kteří toto písmo podrobněji zkoumali.

3.4 Nevázané písmo (Fraus)

Radana Lencová spolu s Tomášem Brousem a Františkem Štormem vyvinuli množinu písem se slovem Comenia v názvech. Vytvořili ji jako svou variantu pro sazbu českých učebnic s cílem zlepšit jejich vzhled a použitelnost. Ty jsou někdy sázeny ne zrovna vhodnými písmem. Zároveň užití nevhodného typu písma může zapříčinit rychlou únavu očí, zhoršenou pozornost a obecně obtížnější čtení.

Byla vytvořena písma, která mají v názvu slova Comenia Script. Například Comenia Script A, Comenia Script B, Comenia Script Pro a Comenia Script Universal.

Od letošního školního roku si školy, *budou moci vybírat mezi vícero metodami výuky psaní nevázaným písmem, realizovanými i různými variantami samotného typu nevázaného písma. K písmu Comenia Script universal, které bylo doposud jedinou*

⁵Závěrečná zpráva CS. [online]. 2012 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: http://www.lencova.eu/download/Zaverecna_zprava_CS.pdf

⁶Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky>

*alternativou k tradičnímu vázanému písmu, přibudou po dvouleté pilotáži písanky vysázené písmem Comenia Script A (CS A). Pro první třídy základních škol je připravilo Nakladatelství Fraus, které je vydává jako komplet tvořený pracovními učebnicemi s čítankou, písankami a sešitem pracovních aktivit.*⁷

Nevázané písmo Comenia Script A má na rozdíl písma vytvořeného Radanou Lencovou takzvané serify. Odlišují se tedy špičkou písmen, která jsou jiná například u písmen „k, l a h“.⁸

Základem nevázaného písma je čitelnost, tvarová jednoduchost, praktičnost a individuální přizpůsobení vzhledu.

„Vlastnímu osvojení konkrétního grafického tvaru vždy předchází uvolnění ruky a fázování tahu. Žákům pomáháme k nové grafomotorické dovednosti uplatněním metod kopírování nebo pauzování. Žáci nacvičují doporučené tahy nejdříve obtahováním tvaru předepsaného na tabuli ve vzduchu a potom obtahováním zvětšeného tvaru písmen a listu papíru A4. Za důležitou podporu počátečního psaní považujeme též pomocné linky pro výšku písmen“ (Sklenářová, 2014: 4).

Pro zachování přesnosti geometrických proporcí, vycházejí tvary velké abecedy z tvarů římské kapitály. Sklenářová (2014: 2) uvádí, že *„většina horizontálních tahů velkých písmen začíná jemnými přetahy vlevo (B, D, E, F, P, R), které vznikají při normálním rytmu psaní. Při rychlejším psaní se mohou ještě více zvýraznit, a písmeno tak dostane osobitý ráz“* (Příloha 2).

Pro malé písmo jsou charakteristické takzvané dříky bez smyček (h, k, j, y) a přiřazování písmen namísto napojování. Přiřazování písmen ve slově odstraňuje nečitelnost písma při rychlém psaní. Šířka písmen malé abecedy je individuální u každého žáka (Ibidem).

Dle mínění Sklenářové (2014: 2) je v abecedě *„několik písmen, jež mají více tvarových variant. Děti se mohou rozhodnout, která jim lépe vyhovuje, ale mohou samozřejmě používat varianty obě. S těmito variantami se žáci seznámí ve 2. ročníku.“*

Sklon písma není daný. Nevázané písmo nemá žádný sklon. Ten je nechán tvůrčí svobodě každého žáka, který *„si písmo přizpůsobí své povaze nebo mu dá sklon rychlostí svého psaní“* (Sklenářová, 2014: 2).

⁷ Česká škola. [online]. 2014 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2014/05/nevazane-pismo-bude-od-zari-pro-skoly.html>

⁸ Vzniklo další školní písmo. [online]. 2014 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vzniklo-dalsi-nove-psaci-pismo-dz7-/domaci.aspx?c=A140819_155813_domaci_jj

„Vzájemná provázanost výukových materiálů do jednoho celku přispěla k tomu, že písankám vysázeným písmem Comenia Script A od Nakladatelství Fraus byla jako prvnímu souboru materiálů pro výuku primárního psaní nevázaným písmem udělena doložka Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.“⁹

Sklenářová (2014: 3) poznamenává, že *„písmo nevázané je psací písmo, a tak je o něm potřeba před žáky mluvit. Pro rozlišení je možné pro klasické psací písmo používat například název psací spojované/vázané písmo.“*

3.5 Psaní tiskacím písmem (Nová škola)

Nakladatelství Nová škola, s.r.o. vytvořilo soubor učebních materiálů „Píšeme tiskacím písmem“, který *„přináší jednotný provázaný přístup k výuce čtení a psaní s využitím jednotného grafického tvaru písmen pro čtení i pro psaní.“¹⁰*

Psaní tiskacím písmem aplikuje osvědčené didaktické postupy analyticko-syntetické metody pro výuku čtení, které se uplatňují i pro výuku psaní. Základem vytvoření tiskacího písma byly zkušenosti pedagogů. Vzniklo zjednodušením klasického bezpatkového písma a nechává prostor pro budoucí individuální rozvoj rukopisu. Tvarově se shoduje s písmem, které používají dospělí, jež sami upustili od běžného psacího písma a přešli k tiskacím tvarům.

Výuka čtení a psaní spočívá v souběžné výuce stejného písmene ve stejném tvaru. To znamená, že žák se učí jen dva grafémy, tím máme na mysli velké a malé písmeno, k jedné hlásce. *„Vzájemné posilování výuky čtení a psaní působí obousměrně a je tak usnadněna jak výuka čtení, tak výuka psaní. Poté, co se žáci seznámí s písmenem při čtení, jeho podobu si praktickou zkušeností psaním lépe osvojí. Protože rozumějí tomu, co píšou, může být navíc rozvíjeno čtení s porozuměním. Následným čtením písmene v dalších slovních spojeních dochází k fixaci podoby tvaru písmen i pro psaní“*(Ibidem).

Stejně jako u jiných metod psaní, tak i u psaní tiskacím písmem je v 1. období předpokládáno plné naplnění odpovídajících očekávaných výstupů podle RVP. Díky tomu, že výuka čtení a psaní probíhá souběžně, přináší možnost jednodušeji dosáhnout požadovaných výstupů se všemi žáky.

⁹Česká škola. [online]. 2014 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2014/05/nevazane-pismo-bude-od-zari-pro-skoly.html>

¹⁰Otázky a odpovědi. [online]. 2015 [cit. 2015-04-6]. Dostupné z: <http://www.pisemetiskacim.cz/otazky-a-odpovedi/>

„V případě „psaní tiskacím písmem“ se tak mimo jiné očekává, že žák bude psát správné tvary písmen a číslic (vycházející z tiskacích písmen), bude správně spojovat písmena i slabiky (v případě tiskacího písma dochází ke spojování písmen do slabik a slov pomocí psaní znaků těsně vedle sebe a naopak k oddělování slov mezi sebou pomocí větších mezer) a bude kontrolovat vlastní písemný projev“ (Ibidem).

Tiskací písmo NNS Script je beze sklonu. Ten je určen individuálním rozvojem žáků. Poměr výšky velkých a malých písmen je 2:1, tím se z rukopisu dá lehce rozpoznat rozdíl mezi velkými a malými písmeny.

Metoda psaní tiskacím písmem má řadu výhod, například možnost využívat pro psaní veškerou slovní zásobu, která je použita ve slabikáři.

Šimková (2012: 92) poznamenává, že *„prvopočáteční psaní je velice vážná, zodpovědná a velice namáhavá práce, při níž vyniká přesnost, vytrvalost, vůle, dostavují se první úspěchy i neúspěchy a objevuje se i skutečný konkrétní výsledek práce. Praxe ukazuje, že na tuto intelektuální a senzomotorickou činnost je mnoho začínajících písařů málo připraveno.“* Proto by se výuka v 1. ročníku *„neměla zakládat na drilu, stresu či nepřiměřených požadavcích na žáka. Někteří žáci se přestávají do školy těšit právě kvůli psaní, některým žákům se nedaří dostatečně se přizpůsobit nárokům dospělých a raději přestanou své myšlenky a nápady sdělovat a píšou jen to, co musejí“* (Šimková, 2012: 58).

4. ZÁKLADNÍ ZNAKY PÍSMĀ

„Svou formou je psaní činnost výtvarná, grafická. I při ní se podobně jako při výuce čtení uplatňuje analýza i syntéza slyšeného slova. Tak žáci dospívají k pochopení vztahu mezi zvukovými prvky řeči – hláskami a grafickými prvky písma – písmeny i jejich spojení ve slabikách a slovech. Grafické prvky psané řeči se žáci učí v 1. ročníku správně napsovat a spojovat“ (Křivánek a kolektiv, 1989: 103).

Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 65) připomínají, že *„cílem učebního předmětu psaní je naučit žáky psát psací latinkou, tedy osvojit si písmo jako základní nástroj gramotnosti a jako prostředek vyjadřovací, dorozumivací a komunikativní. Předpokladem pro splnění tohoto cíle je automatizace psacího pohybu, s čímž úzce souvisí i schopnost psát čitelně, úhledně přiměřeně rychle za pomoci zrakové a pohybové kontroly.“*

Šupšáková (in Šimková, 2012:47) vymezila hlavní požadavky na písmo a psaní. Těmi jsou čitelnost, úhlednost a plynulost. Penc (1968) dodává, že všechny tři vlastnosti písma jsou rovnocenné. Není dobré zdůrazňovat některou z nich na úkor ostatních. Čitelnost a úhlednost určují kvalitu písma a plynulost psaní určuje kvantitu, tedy počet napsaných písmen za určitý čas.

Šimková (2012) upozorňuje, že v 1. ročníku se pokládá za důležitou především čitelnost a úhlednost písma. Naopak požadavky na hbitost písma lze mít až ve vyšších ročnících, neboť k automatizaci psacího pohybu dochází až ve 4. ročníku.

Čitelnost musí splňovat určité požadavky. Podle Fabiánkové, Havla, Novotné (1999: 65) a Šimkové (2012:47) je písmo pokládáno za čitelné, pokud splňuje tyto podmínky:

- napsaná písmena a číslice odpovídají normě (odpovídají předepsaným tvarům písmen a číslic);
- tvary jednotlivých písmen a číslic jsou napsané zřetelně;
- střední výška písmen pro 1. ročník je zhruba 5 milimetrů, pro 2. ročník 5 - 4 milimetry a pro 3. ročník 4 - 3 milimetry;
- sklon písma je v rozpětí 70 - 75 stupňů;
- diakritická znaménka jsou nad písmenem správně umístěna.

Úhlednost se projevuje estetickou hodnotou grafického projevu a opírá se o jeho plošné uspořádání. Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 65) za velmi důležité podmínky považují:

- písmo je rozloženo na ploše papíru souměrně (okraje jsou zřetelně odděleny);
- řádky jsou jasně izolované (tvary písmen s dolními délkami nezasahují do tvarů s horními délkami);
- písmena jsou podobná předepsaným tvarům písmen, nejsou rozmazaná ani přeškrтанá, tlak na psací náčiní a papír je rovnoměrný;
- vazebnost písmen je jednoduchá.

Podle Šimkové (2012: 47) je pro plynulost psaní typické psaní slov jedním tahem a bez přerušování. Plynulost je pokládána za výsledek vyučování psaní a napomáhá ke zvyšování rychlosti písma. Vedeme žáky k tomu, aby nejdříve napsali celé slovo a teprve potom doplnili diakritická znaménka, tím je vedeme ke kontrole vlastního zápisu.

Penc (1968) uvádí, že základní znaky písma jsou dvojího druhu. Rozpoznáváme kvalitativní znaky a kvantitativní znak písma. Kvalitativní znaky určují vzhled písma i jednotlivých písmen a kvantitativní znak stanovuje rychlost psaní. Všechny základní znaky písma napomáhají čitelnosti, úhlednosti a plynulosti grafického projevu. Základními znaky jsou podle Hřebejkové a kolektivu (1987: 18): „*tvar, velikost, úměrnost a stejnoměrnost velikosti písma, vazebnost (tj. jednotažnost a přípojnost), sklon písma, jeho hustota a rytmizace, celková úprava i rychlost psaní.*“

Základním znakům písma se věnuje celá řada autorů jako například V. Penc (1968), L. Blatný, B. Fabiánková (1981), J. Hřebejková a kolektiv (1990), Z. Křivánek, R. Wildová a kolektiv (1998), J. Doležalová (1998), R. Mlčáková (2009) a I. Šimková (2012) a další.

4.1 Kvalitativní znaky písma

Penc (1968: 34) podotýká, že „*tyto znaky písma určují vzhled a kvalitu písma jako celku i jednotlivých písmen. Podle toho, jak je který písař ve svém písmu zachovává, mluvíme o kvalitě jeho rukopisu.*“

Tvar písma je ze všech znaků nejdůležitější, protože nejvíce rozhoduje o čitelnosti, úhlednosti a hbitosti písma. Podle Doležalové (1998: 8) „*znamená tvarově správně napsané písmeno.*“ Kladen je důraz na štíhlé tvary písmen. Ty by měly být dobře čitelné a umožňovat rychlé psaní. „*Proto již od přípravného období věnujeme pozornost psaní oválů a štíhlým prvkům písma, např. horním a dolním obloukům. Důležité je také přiměřené protažení spojnic při spojování písmen ve slabikách a slovech*“ (Šimková, 2012: 48).

Pro nácvik tvarů písma je důležitý správný vzor. Žák s ním pracuje a zapamatovává si ho. Proto je důležité, aby žák měl normalizované tvary neustále na očích, například by měly být uvedeny ve slabikářích, v písankách a na tabuli. Bohužel se v dnešní době ve školských materiálech objevují drobné tvarové odlišnosti, které sice nemají vliv na čitelnost jednotlivých písmen, avšak vzbuzují velké potíže žákům, učitelům i rodičům (Doležalová, 1998).

„*Zřejmě nejvýraznější odchylka se dnes objevuje při psaní písmene „z“.* Od roku 1991 bylo na požadavek učitelů povoleno MŠMT zavedení i dalšího tvaru tohoto písmene, tvaru, který se žáci učili ještě před zavedením vzdělávací koncepce z roku 1976. (S tímto tvarem se setkáváme např. v učebnicích a písankách nakladatelství ALTER.) Je třeba podotknout, že ani tato - na první pohled podstatná odchylka – neznamená zhoršení čitelnosti obou písmen, ale naopak některým žákům rozlišení a nácvik tohoto písmene usnadní“ (Křivánek, Wildová, 1998: 72).

Velikost písma určuje především výšku písmen, „*tj. kolmou vzdálenost krajních bodů písmen od základní linky nebo od myšlené základny řádků na nelinkovaném papíře*“ (Penc, 1968: 36). Podle výšky rozeznáváme písmena trojí velikosti:

- písmena střední výšky (a, c, e, i, m, n, r, s, u, v, x, z);
- písmena s horní délkou (b, d, h, ch, k, l, t a většina písmen velké abecedy);
- písmena s dolní délkou (g, j, p, q, y);
- písmena s horní i dolní délkou (f, G, J, Q, Y), tzv. dlouhá.

Podle Pence (in Mlčáková, 2009: 26) je velikost písma určena střední výškou. Písmena s horní délkou a písmena s dolní délkou mají dvojnásobnou výšku a písmena dlouhá mají výšku trojnásobnou. Velikost písma nelze stanovit normativně. Křivánek a kolektiv (1989) a Hřebejková a kolektiv (1990) poznamenávají, že výšku žákovského

písma ovlivňuje liniatura. Průměrná střední výška u žáků 1. ročníku je 5 milimetrů. S přibývajícím věkem se velikost písma postupně zmenšuje.

Úměrnost velikosti písma je výškový poměr mezi písmeny střední výšky a horními a dolními délkami písmen. Poměr by měl být 1:1:1, „*což v písmu znamená, že horní a dolní kličky vyčnívají nad a pod písmena tolik, kolik je střední výška písmen*“ (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999: 66). V písmu mohou nastat individuální zvláštnosti v délkách. Tyto zvláštnosti povolujeme v případě, že není zhoršena čitelnost a úhlednost písma.

Doležalová (1998) a Šimková (2012) uvádí, že stejnoměrnost velikosti písma je respektování stále stejné výšky v celém psaném projevu. Velké obtíže s tímto požadavkem mají především počáteční písaři. Stejnoměrnou velikost písmen často nedodrží ani ve slově. Důvodem je, že počáteční písaři utváří každé písmeno samostatně a neuvědomují si jeho poměr k ostatním písmenům v témž slově (Penc, 1968: 40). Díky pomocné liniatuře předtištěné v sešitě a pomoci dobrého pedagogického vedení by tento nedostatek měl časem pominout.

Jednotažnost a vazebnost písma znamená možnost napsat písmena, slabiky a slova jedním tahem bez přerušování. „*Tuto zásadu nemůžeme dodržovat u psaní dvojtahných písmen (K, T, X) nebo u trojtahných (F). Některé spoje jsou snadné, jiné obtížné a při nácvičku psaní vyžadují zvláštní pozornost. Jsou to především spoje s písmeny „b, v, o“, ale také s písmeny „s, l, B*“ (Šimková: 2012: 50).

Při psaní diakritických znamének v průběhu psaní dochází k přerušení psacího tahu. Tím se narušuje jednotažnost a vazebnost. Také se zpomaluje rychlost psaní. Avšak přerušení psacího tahu má podle Doležalové (1998: 10) pro žáka tyto výhody:

- píše písmeno tak, jak to odpovídá příslušné hlásce, napíše a vidí, co slyší a vyslovuje;
- neztrácí čas dvojitým čtením při dodatečném doplňování znamének;
- nezapomíná tak často doplňovat diakritická znaménka;
- možnost kontroly v průběhu psaní i po napsání;
- psát dlouhé slovo je obtížné vzhledem k potížím při posunu ruky po papíře.

„*Často se však doporučuje jednotažné zapisování jednotlivých písmen a jejich jednotažné spojování do slov. Žáci jsou vedeni k tomu, aby diakritická znaménka psali až po napsání celého slova*“ (Šimková, 2012: 51).

Pro počáteční písáře je jednotážné psaní delšího slova velice obtížné. Nevyhnutelnost přerušení psacího tahu je podmíněna individuálními vlastnostmi žáka. V 1. ročníku postačí, když budeme od žáka důsledně vyžadovat jednotážné psaní slabiky, ne celého slova. Žáci nebudou tolik chybovat v zapisování diakritických znamének (Blatný, Fabiánková, 1981).

Penc (1968), Křivánek, Wildová (1998) a Šimková (2012) líčí sklon písma jako úhel, který svírá osa písmene se základní linkou. Úhel zjišťujeme po pravé straně osy písmene. Nejvhodnějším a také vzorovým písmem je písmo, které má sklon 75 stupňů. Tolerujeme však sklon v rozmezí od 60 do 90 stupňů. J. Banaš (in Fabiánková, Havel, Novotná, 1999: 66) se zmiňuje, že za písmo ležaté označujeme písmo, jehož úhel je menší než 60 stupňů. Toto písmo je také málo čitelné. Stojaté písmo má úhel 90 stupňů. Pokud má písmo sklon větší než 90 stupňů, písmo je zvrácené. Vějířovitý sklon písma má písmo, jehož osy písmen směřují do jednoho bodu. O rozvráceném písmu můžeme mluvit v případě, že osy v celém rukopisu mají rozdílný sklon u každého písmene. Rozvrácené písmo je považováno za nejhůře čitelné. Šimková (2012) poznamenává, že je velmi důležitý jednotný sklon písma, především z hlediska čitelnosti, úhlednosti a plynulosti. Příčiny, které ovlivňují špatný sklon písma, mohou být vnitřního či vnějšího rázu. Za vnější příčiny nežádoucího sklonu písma můžeme například považovat nesprávné sedění při psaní nebo například nevyhovující psací potřeby. Vnitřní příčiny mají původ fyziologický a sklon písma se těžko napravuje. Příčinou bývají například neurologické problémy nebo například omezená pohyblivost svalstva, šlach a kloubů.

Hustota a rytmizace písma podporuje úhlednost psaného textu. Podle Mlčákové (2009: 28-29) „*hustota písma představuje rozestupy mezi písmeny, mezery mezi slovy a vzdálenosti mezi řádky. Rytmiizací rozumíme uspořádání písmen, slov, řádků a odstavců v esteticky působící jednotný celek.*“ Pravidelný a rytmický pohyb ruky je východiskem pro stejnoměrnou hustotu písma a úhlednou rytmizaci.

V 1. ročníku věnujeme pozornost rozestupům písmen ve slovech a mezerám mezi slovy. Až ve 3. ročníku pobízíme žáky ke správnému řádkování písma, které se shoduje s průměrnou velikostí žakovského písma v každém ročníku.

Podle Šimkové (2012: 53) jsou rozestupy dány sklonem a délkou spojovacích čar. Mezery mezi písmeny i mezi slovy by měly být stejnoměrné. Žák začíná psát nové písmeno nepatrně šikmo vpravo pod koncem písmene předcházejícího. „*Mezery mezi slovy mají přibližně šířku písmene n*“ (Doležalová, 1998: 11). Doporučuje se, aby žáci

zprvu psali spojovací čáry mezi písmeny delší. Zvykají si tím na pravidelný rytmický posun ruky, který je podmínkou pro plynulý psací pohyb.

„Úprava písemností (kultura psaného projevu) je důležitý úzus mezi učitelem a žáky. Učitel na něm musí trvat ve všech předmětech, nejen ve psaní“ (Šimková, 2012: 54). Především pro 1. ročník úprava písemností znamená psát od začátku až do konce linky. Pokud se žákům celé slovo na linku nevejde, dopíší pouze jednotlivá písmena nebo slabiky (Křivánek, Wildová, 1998: 73; Doležalová, 1998: 12).

Podle Wagnerové (in Šimková, 2012: 55) patří do kvalitativních znaků i tlak v písmu. Tlakem v písmu rozumíme přítlak na podložku, který je vyjádřen hloubkou tahu. Stopa tlaku je ovlivněna psacím prostředkem, kvalitou papíru a podložkou. Žáky vedeme k tomu, aby při psaní příliš netlačili na podložku. Mlčáková (2009: 29) uvádí, že *„nadměrný přítlak na podložku při psaní považujeme za významný grafomotorický problém, který může značně komplikovat rozvoj školního začátečníka.“*

4.2 Kvantitativní znaky písma

Jediným kvantitativním znakem písma je rychlost psaní. Penc (1968: 53) uvádí, že rychlost psaní je vyjádřena počtem písmen napsaných za určitou časovou jednotku, zpravidla za minutu. Rychlost psaní roste úměrně s tím, jak si žáci osvojují psací dovednosti a návyky. V 1. ročníku se důraz na rychlost nepřikládá, protože se žáci teprve učí psát a spojovat písmena. Blatný, Fabiánková (1981: 74) poznamenávají, že rychlost psaní je u každého žáka individuální a velmi rozdílná. Nenutíme žáky k velmi rychlému psaní, neboť by mohlo vzrůst zbytečné množství chyb. Avšak je nenutíme ani k psaní příliš pomalému, neboť by se tím zpomalovaly myšlenkové operace nezbytné pro napsání slova nebo věty. Žáky necháme psát jejich přirozeným tempem a zaměříme se na čitelnost a úhlednost písma. *„Počet písmen za minutu je závislý i na skladbě psací abecedy“* (Šimková, 2012: 55).

Podle výsledků zkoumání písma byly stanoveny standardní hodnoty rychlosti psaní v jednotlivých ročnících (Penc, 1968). Wagnerová (in Šimková, 2012: 55) zmiňuje, že v současnosti žáci píší v průměru o 10 písmen více v každém ročníku. *„I když úkolem výuky psaní v první třídě není psát co nejrychleji, učitel by měl znát rychlost psaní svých žáků, neboť je to pro něho důležité diagnostické kritérium a orientační měřítko růstu výkonnosti“* (Šimková, 2012: 55). Průměrná rychlost psaní se na konci školního roku v 1. ročníku pohybuje okolo 10 napsaných písmen, ve 2. ročníku 20 písmen, ve 3. ročníku 30 písmen, ve 4. ročníku 40 písmen, v 5. ročníku 50 písmen za

minutu. Přírůstky v pololetí bývají poloviční. Diakritických znamének je v našem písmu mnoho. Žák se k nim musí vracet, což vede k brzdění psací rychlosti. Tudíž se jako písmeno počítá i diakritické znaménko. Udané rychlosti jsou pouze orientační. Nucení žáků do udávaných norem není dobré (Křivánek, Wildová, 1998: 74).

Ukázněnost, klid ve třídě a příjemná atmosféra působí na kvalitu žákovského písma. Žáky musíme ustavičně chválit, povzbuzovat je a přistupovat k nim citlivě. Důležitý je i individuální přístup s ohledem na schopnosti a dovednosti žáků. Šimková (2012: 56) podotýká, že *„chyby je třeba hned napravit, aby si je žák nefixoval. Nelze je však vždy odstranit okamžitě. Žák musí vynaložit značné volní úsilí, vyučující musí dítě neustále kontrolovat, trpělivě a citlivě opravovat.“* Každý písemný projev žáka by měl být hodnocen velmi uvážlivě.

5. HYGIENICKÉ A PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI PSANÍ

„Vytvoření a dodržování správných návyků je jednou ze základních podmínek optimálních výkonů žáků ve čtení a psaní“ (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999: 62).

Blatný, Fabiánková (1981: 87) poznamenávají, že *„při čtení a psaní je namáhána soustava nervová, zrakový a sluchový orgán, soustava svalová, zejména akomodační svaly očí, svaly trupu při udržování správné polohy těla a drobné svaly rukou při psaní.“* Zanedbání těchto zásad může vést ke zvýšené únavě, zhoršené funkci smyslových orgánů nebo výskytu ortopedických vad. Proto je důležité žákům neustále připomínat správné zásady, které upotřebí nejen ve škole, ale i doma a později ve svém zaměstnání.

Hygienické a pracovní návyky při čtení a psaní je potřeba rozvíjet již od počátku. Pro automatizaci psacího pohybu musí žáci získat návyky, které zajišťují čitelný, hbitý a úhledný rukopis (Jedlička, 1972). Žák by si měl hygienické a pracovní návyky dobře osvojit, neboť špatně získané návyky se později nesnadno odstraňují.

Již v prvním ročníku žáci sedí při čtení a psaní velmi předkloněni, což vede k namáhání zádových svalů a jejich předčasné únavě. K únavě zádových svalů přispívá i hlava, která se odchyluje ze své osy dopředu. Proto se žák cítí ospalý a podepírá si hlavu rukama. Vychýlením hlavy dopředu se také snižuje vzdálenost očí od plochy papíru a oči se více zatěžují. Ruka slouží jako podpora trupu, a proto ruce nejsou dostatečně uvolněny a mohou vznikat křeče. Z důvodu tlaku hrudníku na kraj lavice dochází k redukci dýchání, také se zhoršuje krevní oběh a dodání kyslíku tkáním. Mimo jiné se tímto narušuje nervová činnost a zhoršuje se pracovní výkon (Blatný, Fabiánková, 1981: 87-88).

Mlčáková (2009: 62) uvádí, že mezi základní hygienické návyky patří:

- správné sezení a držení těla při psaní;
- správný úchop tužky;
- natočení psací podložky, papíru, sešitu;
- osvětlení psací plochy;
- doba, kdy dítě píše;
- vytváření radostné pracovní atmosféry.

Pro žáka je zpočátku zapamatování všech návyků velmi obtížné. „*Proto při seznamování žáků s cílem vyučovací hodiny vybere a sleduje učitel v hodině pouze jediný požadavek. Připomene všechny, ale „dnes“ se zaměří přednostně na jeden, příští hodiny na další. Zvýrazněním a sledováním jediného požadavku postupně dosahuje zapamatování a dodržování všech*“ (Šimková, 2012: 26).

Hygienickými a pracovními návyky se zabývala celá řada autorů jako například V. Penc (1968), J. Jedlička (1972), L. Blatný, B. Fabiánková (1981), J. Hřebejková a kolektiv (1990), M. Kořínek, Z. Křivánek (1989), J. Doležalová (1998), R. Wildová (2002), R. Mlčáková (2009), I. Šimková (2012) a další.

Jedlička (1972: 74) poznamenává, že jedním ze správných návyků je udržování čistoty. Žáci by měli mít své ruce, lavice i pomůcky čisté a v pořádku.

Dalším návykem, který je neméně důležitý a je potřeba si ho osvojit, je správné držení těla. Správným sezením myslíme sezení zpřímá, které je pohodlné. Žák sedí na celém sedadle, nohy má mírně u sebe a ohnutá kolena přibližně v pravém úhlu. Chodidla jsou lehce opřená o podlahu (Příloha 3). Tato poloha je velice stabilní na rozdíl od například polohy, kdy žák sedí na přední polovině sedadla a nohy má zkřížené. Tato poloha je velice vratká. Šupšáková (in Mlčáková, 2009: 54) navrhuje, aby žák seděl na 2/3 sedadla a 1/3 zůstala volná.

Penc (in Šimková, 2012: 24) doporučuje „*předsouvat pravou nohu mírně dopředu. Odlehčuje se tím zatížení pravé ruky (váha těla se přenáší na levou ruku), která při psaní potřebuje podstatně více volnosti.*

Trup žáka je mírně nahnutý dopředu. Hrudník se však nedotýká přední hrany stolu. Šupšáková (in Mlčáková, 2009: 54) podotýká, že je od přední hrany stolu na šířku dětské dlaně, což je asi 3-6 centimetrů. Ramena jsou ve stejné výšce a obě předloktí leží souměrně na desce stolu, na které vytvářejí pomyslnou stříšku. Lokty jsou mírně od trupu. Váhu trupu je třeba mít na sedadle, neboť paže a předloktí zabezpečují pouze rovnováhu těla (Penc: 1968: 55; Šimková, 2012: 24). Hlava je mírně skloněná, v prodloužení osy páteře. Podle Kořínka a kolektivu (1989) a Hřebejkové a kolektivu (1976) by oči měly být od papíru vzdáleny 25-30 centimetrů. Jedlička (1972) dokonce uvádí, že vzdálenost očí od psací plochy by měla být 30-35 centimetrů.

Je důležité správnou polohu těla neustále připomínat, provádět kontrolu a eventuálně i opravu. Nesprávnou polohu těla lze opravit například pomocí slovního či nonverbálního pokynu, pozorováním a napodobením správné polohy zobrazené na obrázku.

Po zvládnutí správného sezení a držení těla při psaní se žáci učí jak správně držet psací náčiní. Správný způsob držení je tzv. špetkový úchop (Příloha 4), tvořen palcem, ukazovákem a prostředníkem (Šimková, 2012: 28).

Správné držení psacího náčiní popsal Blatný, Fabiánová (1981: 89) takto: *„Tužku nebo pero držíme třemi prsty ruky. První článek prostředního prstu podpírá tužku z pravé strany zdola, palec přidržuje tužku z levé strany a ukazováček ze shora. Prsty jsou mírně ohnuty. Tužku i pero držíme lehce asi 3-4 cm od hrotu tak, aby svírala s plochou papíru úhel 45°. Horní konec tužky směřuje k pravému rameni. Ukazováček nemá být při psaní křečovitě ohnut. Celá ruka spočívá lehce na psací desce stolu na dvou člancích malíku, aby se při psaní mohla volně posunovat.“* Podobným způsobem líčí správný úchop Hřebejková a kolektiv (1976), Kořínek a kolektiv (1989), Křivánek, Wildová (1998) a Doležalová (1998). Jinou polohu ukazováku popisuje Šupšáková (in Mlčáková, 2009: 56): *„Ukazovák přečnívá nad palcem a směřuje k hrotu.“*

Leváky necháváme psát levou rukou, nepřecvičujeme je na psaní pravou rukou. Návčik psaní pravou rukou je jen v případě, jedná-li se o žáka s nevyhraněnou lateralitou. Pro leváky je psaní zleva doprava nepřirozené a zapříčiňuje, že si rukou zakrývají písmo. Z tohoto důvodu jsou nuceni využívat jiné polohy rukou než praváci (Jedlička, 1972: 76; Hřebejková a kolektiv, 1976: 19).

Se správným úchopem souvisí i poloha ruky. Ta se opírá o malíček. Při psaní se celá paže pohybuje souběžně s řádky. Žák píše zespodu, ruku vede vždy pod řádky a druhá ruka plní opěrnou funkci (Šimková, 2012: 23).

Šemberová (in Mlčáková, 2009: 57) radí, že ke správnému držení psacího náčiní pomáhá papírový kornout, který žáka upozorňuje na směr jeho psacího náčiní. Velmi užitečnými pomocníky jsou také například násadky a tužky z takzvaného trojhranného programu. Jde především o psací potřeby a nástavce na ně (Šimková, 2012). Další pomůckou, která napomáhá správnému uchopení psacího náčiní, je násadka z moduritu, jejíž pevné lůžko udržuje prsty ve správné poloze (Tymichová, 1994: 3-5).

Vhodným psacím náčiním je tužka. Tužka je první psací nástroj, který žáci ve škole používají. Procvičují s ní uvolňovací cviky, první písmena a upevňují si její správné uchopení. Mertin (in Šimková, 2012: 23) uvádí, že *„tužka je pokládána za „nižší“, „jednodušší“ psací nástroj určený pro děti začínající psát, neobratné, s těžkou rukou, pro leváky apod.“*

Jako takzvaný mezistupeň mezi psaním tužkou a perem volí někteří učitelé mikrotužku nebo mikrofix s měkkým hrotem. Pero je určeno vyspělým pisařům. Vhodným perem pro žáky je pero s měkkým hrotem (Wildová, 2002: 96-97).

Mertin (in Šimková, 2012: 23) poznamenává, že „*v oficiálních dokumentech se neobjevuje psaní perem jako cíl výuky v první třídě. Psací nástroj by měl vytvořit zřetelnou stopu bez velkého přitlaku. Je lhostejné, který nástroj použijeme. Vzhledem k tomu, že cílem výuky je mj. zvládnutí technické stránky psaní, je třeba zrovnoprávnit výuku pomocí všech běžných psacích nástrojů.*“

Naprosto nevhodným psacím nástrojem je propisovací tužka, která vyžaduje přitlak a pevné uchopení, tím dochází k fixaci nesprávného držení psacího náčiní (Šimková, 2012: 23).

Vedle správného držení těla a psacích pomůcek ovlivňuje psaní i sklon papíru. „*Praváci natáčí pravý horní roh doleva nahoru, leváci levý horní roh doprava nahoru. Někdy se doporučuje, aby leváci nenatáčeli list papíru, ale aby řádky byly vodorovné*“ (Křivánek, Wildová, 1998: 71). Jedlička (1972), Doležalová (1998) zmiňují, že sešit má při psaní s okrajem lavice svírat úhel 15-25 stupňů. Spodní roh sešitu je proti hrudi a při psaní dalšího řádku žák posune nepíšící rukou sešit tak, aby byl nový řádek od těla stejně vzdálen.

„*Ve školní praxi se v počátečním období výuky psaní někdy setkáme i s tím, že učitel nakreslí horní okraj natočeného sešitu žákovi přímo na lavici. Žák si tak návyk správného natočení sešitu rychle zautomatizuje*“ (Křivánek, Wildová, 1998: 71).

Nedílnou součástí návyků, které je důležité si osvojit, je i sklon písma. Jako vzorový se pokládá sklon 75°. Je však akceptován sklon v rozpětí od 90° do 60°. Křišťánová (1998: 33) doporučuje „*výraznou toleranci v otázce sklonu písma pro leváky.*“

Heřmanská (in Křišťánová, 1998: 33) připomíná, že „*trvání na sklonu písma doprava u leváků považujeme za dosud neopodstatněný metodický pozůstatek nácvik psaní ztěžující, psychicky ve školské praxi tyto děti více či méně traumatizující.*“

Výška židle by se měla shodovat s délkou bérce a hloubka jejího sedadla by měla odpovídat dvěma třetinám délky stehna žáka. „*Výška pracovní desky lavice by měla korespondovat s výškou židle tak, aby předloktí správně sedícího žáka volně položené na lavici svíralo s paží úhel 80-90 stupňů*“ (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999: 63).

Co se týká vzdálenosti židle od lavice, Blatný, Fabiánková (1981: 88) je rozlišili na 3 distance. „*Zatímco distance minusová a nulová jsou pro pracovní činnost žáka vhodné, vzdálenost kladná je nevhodná, protože žák se musí při práci značně předklánět, a tím se brzy unaví. Nejvhodnější je distance nulová.*“

Optimální osvětlení při psaní by mělo dopadat na psací plochu u praváků zleva a u leváků zprava (Křivánek, Wildová, 1998: 71). Šupšáková (in Mlčáková, 2009: 58) poznamenává, že nejvhodnějším světlem je světlo denní. Pokud jsme nuceni použít umělé světlo, volíme zdroj s matným sklem. Světelné paprsky jsou rozptýlené a změkčené.

Lavice jsou zpravidla ve třídách rozestavěné do dvou nebo tří řad a světlo dopadá na jejich psací plochu zleva. V poslední době se uspořádání lavic ve třídách mění. Především proto, aby bylo místo pro hry, rozcvičky a další aktivity. Velmi přínosné je umístění lavic do tvaru písmene V nebo U. Vyhovující jsou však i jejich obrácené tvary (Šimková, 2012: 25).

Podstatná je i doba, kdy žák píše. Žák by měl být dostatečně odpočatý a koncentrovaný. Výuka psaní by se měla konat v ranních vyučovacích hodinách. Domácí úkoly by měl žák psát okolo patnácté hodiny odpolední a sedmnácté hodiny večerní. Psaní by nemělo přesáhnout deset minut (Křivánek, Wildová, 1998: 71).

Nezbytnou součástí hygienických a pracovních návyků je příjemná pracovní nálada a celkově pozitivní atmosféra. Křivánek, Wildová (1998), Doležalová (1998) a Šimková (2012) upozorňují, že učitel by měl, v této atmosféře bez napětí a strachu, volit jasné, nenásilné formy, které upevnění hygienické a pracovní návyky.

Je také vytvořena říkanka pro nácvik a zapamatování si hygienických a pracovních návyků:

*Pozor, žáci prvňáci, co teď máme na práci?
Sešit mírně nakloníme a rovně se posadíme.
Pravá, levá, z rukou stříška, schová se tam pampeliška.
A co s hlavou? Jak ji dáš? Hlavu pěkně narovnáš.
Nohy opři do podlahy, ať máš čisté rovné tahy
a s lehkostí motýlí písmenko je za chvíli.*

(M. Bendová in Šimková, 2012: 26)

„*Hygienické návyky by měly být stejným způsobem pěstovány v rodinách*“ (Křivánek, Wildová, 1998: 71).

„Všechn tento výcvik směřuje ke koordinaci smyslového vnímání, myšlení a rovnoměrného a plynulého psacího pohybu. Tím se vytváří předpoklady k tomu, aby děti mohly později svou pozornost soustředit na správné psaní písmen“ (Šimková, 2012: 32).

6. PÍŠANKY

Na kvalitu výuky psaní mají vliv, kromě řady dalších faktorů, i používané písanky. V současné době mají učitelé možnost si vybrat z velkého množství písanek vydaných různými nakladatelstvími. Dosud vyšly jejich soubory například v nakladatelství Alter, Dialog, Didaktis, Fraus, Fortuna, Nová škola, s.r.o., Nová škola Brno, SPN, Svět a v mnoha dalších. Některá nakladatelství přinášejí i písanky pro docvičování a opakování psaní.

Soubory písanek se skládají z jednoho sešitu, který je zaměřen na uvolňovací a kresebné cviky, prvky a tvary písmen, formátu A4 a ze dvou až pěti sešitů formátu A5 pro vlastní nácvik písma.

Velké množství písanek, které se objevují na našem trhu, má mnoho odlišností. Doležalová (1998: 28) uvádí, že písanky se mohou od sebe lišit například:

- uspořádáním učiva;
- formátem;
- obsahem prvního sešitu;
- rozměry liniatury;
- časovým obdobím, kdy používají pomocnou liniaturu;
- metodickými postupy a obraty;
- pestrostí a atraktivností cvičení;
- volným místem určeným pro rozvoj psaní dle individuálních potřeb.

Pro velké množství písanek na trhu je pro učitele velmi obtížné posoudit jejich kvalitu. Podle Doležalové (1998: 28) patří mezi hlediska hodnocení písanek:

- použitá metoda nácviku psaní a z ní vyplývající požadavky na nácvik psaní;
- dodržování didaktických zásad;
- uplatnění vzájemného ovlivňování čtení se psaním;
- správnost předepsaných tvarů písmen a spojů;
- respektování věkových a individuálních zvláštností a hygienických pravidel;
- estetické hledisko písanek, například grafická úprava sešitů, motivačních obrázků a podobně.

Písanky vznikají jak pro velice rozšířenou metodu analyticko-syntetickou, tak i pro metodu genetickou. V posledních letech byly písanky vytvořeny také pro písmo Comenia Script a nově i pro nevázané písmo nakladatelství Fraus a tiskací písmo nakladatelství Nová Škola, s.r.o.

6.1 Písanky psané psací latinkou

Písanek pro analyticko-syntetickou i genetickou metodu vzniklo mnoho. Jejich rozmanitost je veliká. Každé nakladatelství si vytvořilo své písanky, které jsou určeny pro učebnice Živé abecedy a Slabikáře nebo pro učebnice ke genetické metodě.

První díl písanek je určen pro uvolnění ruky pomocí přípravných cviků, cviků kresebných a také je zaměřena na prvky a tvary písmen.

Z velkého množství písanek rozvedeme více písanky z nakladatelství Fraus a Nové školy Brno.

Autoři učebnic nakladatelství Fraus tvoří učebnice a písanky jak pro analyticko-syntetickou metodu, tak i pro metodu genetickou.

Soubor materiálů pro výuku analyticko-syntetickou metodou pro 1. ročník tvoří „Živá abeceda“, „Slabikář“, čtyři písanky, „Čtecí karty ke Slabikáři“, CD a „Příručka učitele“.

„Písanky jsou integrované - kombinují tradiční sešity k nácviku psaní a pracovní sešit ke Slabikáři, na který těsně navazují. Obsahují i úkoly zaměřené na rozvíjení samostatného písemného projevu dětí. K tomu slouží mimo jiné pravidelně zařazované Moje okénko. V písankách jsou pro zopakování správných zásad pro děti a zvláště jejich rodiče fotografie správného sezení při psaní.“¹¹

Soubor vytvořený pro genetickou metodu se skládá z pracovní učebnice „Začínáme číst a psát“, pracovní učebnice „Už čteme a píšeme sami“. Součástí je také sešit „Uvolňovací cviky a tvarové prvky psacího písma“, tři písanky pro nácvik psacího písma, zvukové CD a „Příručka učitele“. Od pololetí je možné používat Čítanku 1 pro ZŠ.

Žáci zpočátku pracují s pracovní učebnicí „Začínáme číst a psát“ a se sešitem určeným pro uvolnění ruky. *„Na tuto část plynule navazuje nácvik čtení i psaní velkých písmen celé abecedy a čtení slov i vět podle získaných zkušeností a zvyšující se obratnosti dětí.“*

¹¹FRAUS. [online]. 2015 [2015-03-21]. Dostupné z: <http://ucebnice.fraus.cz/cesky-jazyk-analyticko-synteticka-metoda/>

Vyvození jednotlivých písmen vychází ze jmen dětí jedné fiktivní první třídy a jejich zážitků a příběhů. Nechybí ani nácvik samostatného písemného projevu dítěte.“¹²

V písankách je „nácvik klasického psacího písma veden zčásti tradičními postupy, zčásti již nabytými zkušenostmi dětí při psaní velkými tiskacími písmeny. Je proto o něco kratší a rychlejší než u dětí, píšících současně s vyvozováním všech podob písmena. U každého nového písmena je prostor pro vlastní ilustraci dítěte. Dolní část stránek obsahuje postupně se rozšiřující přehled nacvičených písmen“ (Ibidem).

Na učebnice prvního ročníku navazují učebnice českého jazyka a materiály, jež využijeme ve zbývajících čtyřech ročnících prvního stupně.

Autoři učebnic nakladatelství Nová škola Brno vytvořili mnoho pomocných výukových materiálů. Některé materiály jsou z původní řady. Tento soubor obsahuje sešit uvolňovacích cviků s říkadly „Moje první psaní“, pracovní sešity „Učíme se abecedu“, „Ilustrované slabiky“ a pohádky „Se zvířátky do pohádky“. Součástí souboru je také „Živá abeceda“, „Slabikář“ a čtyři díly písanky.

Nová sada materiálů pro 1. ročník nakladatelství Nová škola Brno obsahuje učebnice „Živá Abeceda s kocourem Samem“, „Slabikář s kocourem Samem“, uvolňovací cviky s říkadly „První psaní s kocourem Samem“ a čtyři díly písanky.

„Všechny učebnice a pracovní sešity nové „Duhové řady“ z edice Čtení s porozuměním jsou moderní výukové materiály, zpracované podle nejnovějších trendů a v souladu s RVP ZV, ve kterých je kladen důraz na rozvoj čtenářské gramotnosti.“¹³

V Živé abecedě a ve Slabikáři s kocourem Samem jsou hlavními postavami kocour Sam, Alenka a Michal. Tak je tomu i v písankách. „*Nácvik psaní písmen odkazuje na odpovídající stránky v Živé abecedě s kocourem Samem a ve Slabikáři s kocourem Samem.*“¹⁴

Pomocné linky v písankách pomáhají dodržovat velikost písmen i jejich sklon. Vyhovují pravákům i levákům.

„1. a 2. písanka přináší před nácvikem samostatných písmen různé cviky, které jsou základem pro psaní daného písmene. Důraz se klade na obtížné spoje písmen, které

¹²FRAUS. [online]. 2015 [2015-03-21]. Dostupné z: <http://ucebnice.fraus.cz/rozsireni/cesky-jazyk-pro-1-rocnik-geneticka-metoda/>

¹³ Nová škola Brno. [online]. 2013 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.novaskolabrno.eu/cesky-jazyk-1--trida.aspx>

¹⁴Písanka s kocourem Samem. [online]. 2015 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.novaskola-distribuce.cz/produkt/ucebnice-a-pracovni-sešity/pro-1-rocnik/cesky-jazyk-1/pisanka-s-kocourem-samem-1-pro-1-rocnik/>

se ve slovech objevují“ (Ibidem). 3. a 4. písanka se zaměřuje nejen na nácvik písmen a slov, ale také na tvořivé doplňování slov do vět a další zajímavé úkoly.

Na soubor materiálů edice Čtení s porozuměním navazují učebnice českého jazyka pro 2. - 5. ročník ZŠ.

Písanky vytvořené nejen pro první ročník by měly být v souladu s RVP ZV a měly by mít schvalovací doložku MŠMT.

Šimková (2012) připomíná, že současná primární škola poskytuje učitelům možnost proměnlivosti tvarů psacího písma, tedy rozdílnosti v psaní některých písmen, které ovšem neovlivňují jejich čitelnost.

V některých písankách se využívá také obtahovací systém. Žáci nejdříve obtahují nové tvary písmen na jednom řádku a později je píší do dalších řádků. „Soubory písanek se odlišují řazením pomocné liniatury pro dodržení správné velikosti písma, obtahováním a dopisováním nacvičovaného písmene, uspořádáním písmen určených k nácviku i výběrem procvičovaných slov, v neposlední řadě i rozsahem“ (Šimková, 2012: 57).

6.2 Písanky pro písmo Comenia Script

Pro moderní písmo Comenia Script universal¹⁵ vznikly písanky a mnoho dalších doprovodných didaktických materiálů, jejichž autorkou je také Radana Lencová. Pro písmo Comenia Skript universal je vytvořena písanka „Kreslím tvary“ pro 1. ročník základní školy, 2 díly písanky „Umím psát“ pro 1. ročník, které jsou vytvořeny jak pro metodu analyticko-syntetickou, tak i pro metodu genetickou. Pro 2. ročník jsou přichystané 2 díly písanky „Umím psát na cestách“ a pro 3. ročník vznikla písanka „Putujeme za písmem“.

Písanka „Kreslím tvary“ obsahuje elementární cviky k uvolňování ruky a k přípravě na psaní. Písanka „Umím psát“ je dvoubarevná. Modře jsou předtištěné linky a černě písmo. Pro praváky jsou písmena doprovázena směrovými šipkami. Na předsádce se nachází celá abeceda, obsah i tip na správné mezery. Prostor pro nácvik psaní číslic je vždy na konci prvního dílu. V písance je dostatek místa pro opis, přepis i volné linky, které můžeme využít například pro žakovu opravu.¹⁶

¹⁵Radana Lencová. [online]. 2010 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comenia_script_pismo_text

¹⁶Comenia Script. [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: http://www.lencova.eu/download/Lencova_Comenia_Script-short-2013.pdf

Písanky „Umím psát na cestách“ jsou pojaty jako cesta kolem světa (Příloha 5). „*S každým písmenem děti navštíví jednu zemi, která se k němu váže. Písanka je tradiční v tom, že si děti opakuji psaní písmen, která již umí z 1. třídy, fixují si správné tvary, ale také správné poměry abecedy, pravidelnost sklonu, správné mezery mezi písmeny a mezi slovy atd. Jedna stránka v písance představuje jedno písmeno a jednu zemi.*“¹⁷

Průvodcem písankou je Myšák, který cestuje světem a fotí fotografie. Žákům radí, pomáhá a vysvětluje jim různé informace, které se v písance nacházejí. Jelikož je písanka pojatá jako cesta kolem světa, tak na některých stránkách můžeme najít informativní cedulky. Ty mají podobu různých dopravních prostředků a slouží k nácviku psaní číslic. K nacvičení sklonu písma jsou pro děti připravené pohlednice. Jsou natočené šikmo pravým horním rohem nahoru. Pohlednice jsou uzpůsobeny tak, že by ani levákům, kteří píšou takzvaným horním psaním, neměly dělat obtíže (Příloha 6).¹⁸

„*Písmena jsou v písankách řazena podle obtížnosti, tzn. podle tvarových skupin písma Comenia Script: rovné tahy, šikmé tahy, obloučkovité tahy, kulaté tahy, rovné tahy s malým obloukem, slzičkovité tahy atd. Počítá se s tím, že písanky budou používat nejen žáci 2. tříd, ale i jiní písaři, kteří se budou chtít toto písmo naučit*“ (Ibidem).

V písankách se žáci setkávají s opisem, přepisem, autodiktátem a mnoha hádankami, díky kterým je psaní zábavnější.

Písanka „Putujeme za písmem“ je pojatá jako putování v čase od prvopočátků písma až do doby současné. Žáci mají možnost se seznámit s psací latinkou i s písmem jiných kulturních oblastí.

Vedle písanek vznikly i sešity s linkami. Pro 1. ročník je vytvořen formát A5 na šířku a pro 2. ročník formát A5 na výšku.

Balíček zvaný „Comenia Script UNI“ je soubor didaktických pomůcek pro děti (Příloha 7). Tento balíček obsahuje například praktický manuál k písmu, tahák do kapsy „Abeceda“, abecedu na proužku papíru, karty s písmeny a obrázky, pexeso a mnoho dalších materiálů.

Pro tablety je vytvořena výuková aplikace pro výuku psacího písma Comenia Script. Aplikace „Comenia Script CZ“ je určená pro žáky k nácviku psacího písma. Základem je šest aktivit, například „Hra s motýlem“, „Duhové písmo“, „Skládání slov“

¹⁷Umím psát na cestách 1,2. [online]. 2011 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.lencova.eu/download/Umim-psat-na-cestach-info.pdf>

¹⁸Umím psát na cestách 1,2. [online]. 2011 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.lencova.eu/download/Umim-psat-na-cestach-info.pdf>

a další hry, které jsou uzpůsobeny jak pro praváky, tak i pro leváky. Aplikaci mohou využívat předškoláci, žáci 1. a 2. ročníku i dospělí, kteří se tomuto písmu chtějí naučit.¹⁹

6.3 Písanky z nakladatelství Fraus

Nakladatelství Fraus vydalo mnoho učebnic a písanek. Pro nevázané písmo komplet zahrnuje učebnice „Začínáme číst a psát“, „Už čteme a píšeme sami“, které jsou určené pro výuku čtení genetickou metodou. „Uvolňovací cviky a prvky psacího písma“, tři díly písanky pro vázané písmo a tři díly písanky pro nevázané písmo. Tento soubor je tak vhodný také pro třídy, kde se část dětí učí psát písmem vázaným a část dětí písmem nevázaným.

Sklenářová (2014: 4) uvádí, že *„během nácviku čtení a psaní velkých písmen je potřeba rozvíjet grafomotoriku žáků. Úkoly určené k rozvoji grafomotoriky jsou zařazeny do velké písanky „Uvolňovací cviky a tvarové prvky psacího písma“, jež obsahuje cvičení ke kreslení, dokreslování, uvolnění ruky. Tato cvičebnice nastiňuje základní linii, kterou je třeba diferenciovaně doplňovat a rozvíjet podle aktuálního stavu rozvoje písářských dovedností jednotlivých žáků. Zařazování uvolňovacích cviků se doporučuje i během nácviku psaní malých písmen.“*

Písanka 1, která slouží k nácviku psaní velkých písmen nevázaného písma, navazuje na učebnici „Začínáme číst a psát“. Žáci do učebnice píší písmena a slova. Předepsaná písmena přizpůsobují do tvaru písmen nevázaného písma, aby si zafixovali jejich tvar.

„V písankách pokračujeme v integrovaném pojetí psaní a čtení. Žáci si slova nejdříve po písmenkách čtou a pak je po písmenkách píší. Cvičení směřuje k technickému zvládnutí nově vyvozených písmen je vedeno s odpovídající zrakovou oporou – pro levoruké žáky na pravém okraji řádku. Koncepce učebnic a písanek umožňuje praktickou aplikaci syntetických postupů. Při nácviku používáme formy opisu, přepisu, diktátu a autodiktátu. Od počátku klademe důraz na to, aby žáci psali uvědoměle, dokázali zhodnotit svoje chyby a dodržovali pracovní i hygienické návyky“ (Sklenářová, 2014: 5).

¹⁹Česká škola. [online]. 2012 [2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2012/12/comenia-script-cz-vyukovy-program-pro.html>

Písanky 2 a 3 doplňují učebnici „Už čteme a píšeme sami“. Přímo s ní propojeny, stejně jako písanky pro nácvik vázaného písma, nejsou. Jsou určeny pro psaní malými písmeny nevázaného písma.

S nácvikem psaní malým písmem začínáme až po přechodu ke čtení malého tiskacího písma. Psaní do písanek může být oddělené od čtení. S učebnicí je možné pracovat chronologicky nebo propojit daná témata s projekty.

Vedle písanek je možné využívat k nácviku písma i linkované sešity 512, které mají pomocné linky.

Písance 3 je určena na procvičení poznávání tvarů spojovaných písmen. Žáci přepisují nevázaným písmem písmo spojované. Sklenářová (2014: 5) doporučuje „vytvořit společně s žáky nástěnnou abecedu se třemi typy písma.“ To znamená s písmem tiskacím, psacím písmem nevázaným a psacím spojovaným písmem.

Podle mínění Sklenářové (2014) je psaní číslic nevázaným písmem odlišné od vázaného písma, neboť toto písmo je uzpůsobeno tak, aby bylo snadno použitelné i v zahraničí. Především číslice sedm se liší od sedmičky takové, jakou ji známe my. V České a Slovenské republice se píše číslice sedm v psaném písmu s přeškrtnutím. Takto psaná číslice je však v zahraničí považována za neplatnou. Důležité je, abychom při psaní akceptovali i sedmičky s přeškrtnutím, neboť mnoho dětí je má takto zafixované z předškolního věku.

Písanky jsou doplněny mnoha obrázky, které je možné vybarvit. Například obrázek papouška slouží k uvědomění si výšky písmene a jeho pozici na řádku a pod ním. Skládá se z chocholky na hlavě, trupu s hlavičkou a ocásku. Podle toho, jaké výšce písmeno odpovídá, žáci vybarví tu část obrázku papouška (Sklenářová, 2014: 7).

Žák je veden k sebehodnocení, které má stejný princip jako v učebnici. Zeleně žák označí nejzdařilejší písmeno na řádce a červeně písmeno, které se mu povedlo nejméně. V písankách jsou volné linky, které žáci využívají například k opravám nebo k docvičování (Ibidem).

Metodická příručka Sklenářové je určena pro 1. ročník. Obsahuje mnoho informací, rad a doporučení, které učitel využije ve výuce nevázaného písma.

V nedávné době byly, kvůli porušení autorských práv, písanky pro nevázané písmo z nakladatelství Fraus staženy z prodeje a došlo k mimosoudnímu vyrovnání s grafičkou Radanou Lencovou.

6.4 Písanky z nakladatelství Nová škola, s.r.o.

Nakladatelství Nová škola, s.r.o. vytvořilo pro tiskací písmo soubor učebních materiálů „Píšeme tiskacím písmem“.²⁰ Sada pro 1. ročník obsahuje „Živou abecedu“, písanku k Živé abecedě, „Slabikář“ a tři díly písanky ke Slabikáři. Mimo jiné je součástí sady i multimediální interaktivní učebnice, jejíž součástí je jak interaktivní podoba tištěných materiálů, tak i doplňkové materiály. V následujícím roce bude řada rozšířena o písanky pro 2. a 3. ročník.

„Každá stránka Živé abecedy a Slabikáře je vzájemně provázaná s odpovídající stranou písanky. Vazba na jednotlivé strany je v písance pro lepší orientaci vyznačena na každé straně“ (Ibidem).

„Písanka k Živé abecedě obsahuje vhodné uvolňovací cviky pro přípravné období a nácvik psaní prvních písmen, slabik a slov, tak jak jsou postupně vyvozované v Živé abecedě“ (Ibidem).

Cviky prováděné v přípravném období jsou doplněny říkankou a námětem na mezipředmětové propojení. Mezipředmětové náměty můžeme využít jako motivaci v úvodní části hodiny, ve fázi mezi psaním, nebo na závěr práce. Díky připojeným říkankám se žáci učí krátké texty nazpaměť a jejich rytmus jim usnadňuje provádět plynulý pohyb uvolňovacího cviku. Soustředěnost na přesnost psaní je menší, psací pohyb je uvolněnější a potom může splňovat daný cíl.

Nakladatelství Nová škola, s.r.o. doporučuje, před vlastním psaním do sešitu, podobné cviky procvičit volným pohybem paží ve vzduchu, na tabuli a na papírech většího formátu. Daný cvik provádíme vždy několikrát. Jako psací nástroj, především na větších formátech, využíváme například mokré houbičky, ploché štětce, křídly, voskovky a pastelky se silnější tuhou.

Při vyvozování písmen píšeme větší cviky pastelkami a několikrát je obtahujeme podle předlohy. *„Teprve do řádků v dolní části strany můžeme zkoušet psát tužkou. Při psaní jednotlivých písmen, slabik a slov pak můžeme učit žáky používat jen tužku. Psaní perem je vhodné zařazovat nejdříve v době, kdy žáci přecházejí z práce v Živé abecedě do Slabikáře“* (Ibidem).

Pro Slabikář jsou vytvořeny tři díly písanky, které zahrnují nácvik psaní písmen, slabik a slov tak, jak jsou postupně vyučovány ve Slabikáři. Žáci se nejdříve naučí

²⁰Píšeme tiskacím písmem. [online]. 2015 [cit. 2015-04-6]. Dostupné z: <http://www.pisemetiskacim.cz/metodicke-poznamky/>

správný tvar písmene, který ihned využijí ve slabikách a slovech. Později tato slova umístí do jednoduchých vět a nakonec se učí psát krátké věty.

Psaní mezer mezi slovy je důležité. Tuto nutnost si musí dostatečně uvědomovat i žáci, proto je, již při nácviu psaní písmen, učíme vkládat za napsané písmeno mezeru v podobě svého prstu. Aby napsaný text nesplýval, tento prvek podporujeme i při nácviu psaní slabik a slov. *„K dostatečně velké mezeře mezi jednotlivými prvky při psaní pomáhá také vytečkování následujícího písmene, slabiky, či počátečního písmene nového slova. Vytečkování také poskytuje oporu při nácviu správného tvaru nově probíraného písmene“* (Ibidem).

Pomocí šipek je naznačen doporučený postup při nácviu psaní jednotlivých písmen a jejich částí. Při nácviu psaní je důležité neopomenout výklad a ukázkou práce učitele na tabuli.

Jak čtení, tak i psaní je podpořeno velkým množstvím ilustrací.

K tomuto souboru učebních materiálů „Píšeme tiskacím písmem“ pro 1. ročník patří i „Metodický průvodce k Živé abecedě, Slabikáři a Písankám“. Tento Metodický průvodce *„obsahuje podrobný návod, jak při výuce čtení a psaní postupovat, náměty na procvičování a upevňování učiva, zásobárnu didaktických her, říkanek a hádanek, křížovek a dalších námětů, jak výuku doplnit“* (Ibidem). Součástí Metodického průvodce je i literární příloha.

Šimková (2012: 126) poznamenává že, *„psaní nemusí být bojiště. Zaměřením se na konkrétní a zúžené cíle, chválením snah, které jsou zasloužené, stejně jako upozorňováním na chyby, které mají být opraveny, se pokroku může dosáhnout o hodně rychleji, než když je dětem dána volná ruka ve vyplňování cvičných písanek. V každém případě musí učitel být trpělivý, volit rozumné úkoly a stát si pevně za svým.“*

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

7. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Cílem našeho výzkumu bylo zjištění názorů učitelů 1. stupně základních škol na písanky, které používají v 1. ročnících. Mnoho učitelů používá písanky, které si vybrali sami, jiní je vybírají společně s ostatními učiteli. A jsou i učitelé, kteří používají písanky, které vybralo vedení školy. Někteří učitelé si však nejsou jistí, zdali písanky, které používají, jsou vhodné pro výuku v 1. ročníku. Rozhodli jsme se udělat průzkum, který by nám osvětlil stav alespoň na některých základních školách. Věnovali jsme pozornost tomu, kterými metodami psaní učitelé na českých školách učí, jaké písanky v 1. ročnících používají a kdo je vybírá. Naše pozornost také směřovala k tomu, jestli jsou s písankami učitelé spokojeni a co by na nich případně změnili, pokud by měli možnost. Náš zájem se také upínal na písma nevázaná, především na písmo Comenia Script. Zajímali nás postoj učitelů k tomuto písmu. Zdali by si ho chtěli vyzkoušet, jestli má výhody nebo nevýhody oproti klasickému vázanému písmu, a popřípadě, zda by jím chtěli učit.

Všechny písanky mají své klady i zápory, příznivce i odpůrce, proto jsme se snažili zjistit, jak se učitelé ve svých názorech shodují či liší.

Vzhledem k tomu, že v současné době se na školách vyučuje písmem vázaným nebo písmem nevázaným, je na ředitelích škol, a eventuálně i na rodičích, rozhodnout, které písmo bude pro žáky nejvhodnější.

Když se škola rozhodne pro písmo vázané, mají učitelé v 1. ročnících na výběr ze stávající (klasické) metody psaní nebo mohou použít metodu alternativní (inovativní). Pokud se vedení, i rodiče, rozhodnou pro výuku psaní písmem nevázaným, žáci mají možnost se učit psát písmem Comenia Script, nevázaným písmem nakladatelství Fraus nebo tiskacím písmem nakladatelství Nová škola, s.r.o.

Velkou roli v tom, jak si žák osvojí písmo, hrají i písanky. Při jejich výběru musíme vždy uvážit, jestli jsou vhodné pro žáky, nebo zdali korespondují s učebnicí. Kritériem, pro správný výběr písanek, může být i to, jak jsou přehledné a sestavené. Pro učitele nebo vedení školy je to nelehký úkol. V dnešní době se objevuje na našem trhu velké množství písanek z různých nakladatelství.

Výběr správné metody i písanek není jednoduchou záležitostí. Existuje však mnoho titulů odborné literatury, které mohou učitelé využít k nahlédnutí, pomoci i

inspiraci. S metodami psaní a jejich metodikou se učitelé mohou setkat v publikaci *Výuka prvopočátečního psaní* (Šimková, 2012).

8. CHARAKTERISTIKA VYŠETŘOVANÉHO SOUBORU A PODMÍNKY VÝZKUMU

Výzkumné šetření se uskutečnilo formou rozhovoru. Rozhovory probíhaly na jedenácti základních školách v kraji Vysočina, v Jihočeském, Středočeském a Plzeňském kraji. Konkrétně se jedná o základní školy v Novém Rychnově, Pelhřimově, Jihlavě, Telči, Táboře, Českých Budějovicích, Českém Krumlově, Klatovech a dvou dalších školách. Někteří učitelé, které jsme oslovili, byli vybraní náhodně, až na pár výjimek, které jsme vybrali záměrně. S učiteli jsme si sjednali termín, který se hodil oběma stranám. O naší přítomnosti na školách byli ředitelé, jejich zástupci nebo učitelé předem informováni.

Rozhovory se uskutečnily v době volna učitelů, které jsme oslovili. Především před vyučováním, ve volných hodinách nebo po vyučování. Sběr dat byl proveden v měsících únor a březen roku 2015. Rozhovory obsahovaly šest základních otázek, na které nám učitelé ochotně odpovídali. Otázky byly zaměřené především na názory učitelů ohledně písanek, které používají. Na škole, konkrétně v Novém Rychnově, jsme měli možnost nahlédnout do písanek žáků 1. ročníku a okopírovat si je (Příloha 8).

Učitelů, kteří se podíleli na výzkumném šetření, bylo celkem 45. Již od počátku všichni učitelé základních škol věděli, že rozhovory jsou anonymní, že bude pouze uvedena základní škola, na které se rozhovor uskutečnil. S tímto souhlasilo 43 respondentů, pouze dva respondenti s uvedením školy nesouhlasili a uvedli pouze kraj, ve kterém se základní škola nachází. Všech 45 dotázaných, se kterými rozhovor proběhl, byly ženy.

Aby se učitelé mohli podílet na rozhovoru, museli splňovat dvě důležité podmínky. První byla, že museli vyučovat na 1. stupni základní školy a druhá byla, že se museli, alespoň jedenkrát setkat s výukou psaní a písankami v 1. ročníku. U některých otázek stačily stručné odpovědi, u jiných se vyžadovalo odpovědi obsáhlejších. Důvodem bylo, abychom lépe porozuměli názorům respondentů a nahlédli tak více do nitra tohoto tématu. I když věk nebyl předmětem našeho zkoumání, zjistili jsme, že mladší a starší generace se, až na pár výjimek, ve svých názorech shoduje. Respondenti, kteří byli vybráni záměrně, byli především učitelé, kteří se setkali jak s písmem vázaným, tak i s písmem nevázaným. Těmi jsou učitelé z Českého Krumlova a Jihlavy.

Vyhodnocení rozhovorů se uskutečnilo na přelomu března a dubna. Odpovědi jsme si nejdříve pročetli, poté jsme je srovnávali s odpověďmi ostatních respondentů. Ty, které si byly podobné, nebo dokonce stejné, jsme si rozdělili podle názorů a utvořili jsme si tak přehled. V některých případech se respondenti shodovali velice často. Odpovědi nejsou vyhodnoceny jednotlivě, jako názory učitelů na jednotlivých školách, ale jako celek.

9. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÝCH METOD

Výzkumnou metodou, která byla použita v diplomové práci, je rozhovor. Hlavním důvodem, proč jsme vybrali tuto výzkumnou metodu, bylo lepší pochopení názorů respondentů. Použití rozhovoru vyžaduje osobnější přístup. Má tak své klady, ale i zápory. Negativem je především časová náročnost, příprava i určité zkušenosti s jeho vedením na rozdíl například od dotazníku. Mnoho učitelů bylo velice zaneprázdněno i v době mimo vyučování. Proto jsme se snažili jim co nejvíce vyjít vstříc. Rozhovory většinou probíhaly v době před začátkem vyučování, ve volných hodinách nebo v době po vyučování. Některé učitele toto téma zaujalo natolik, že by si chtěli přečíst dokončenou diplomovou práci a eventuálně se z ní inspirovat.

9.1 Rozhovor

„Rozhovor je metoda získávání dat a ovlivňování druhých osob slovním kontaktem.“²¹

Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc. poznamenává, že *„rozhovor je pravděpodobně nejdůležitější, nejnáročnější, nejstarší a nejčastěji používanou metodou pro získávání informací, která umožňuje hlubší zkoumání motivů odpovědi na otázky“* (Ibidem).

Rozhovor jako výzkumná metoda je velice časově náročná a vyžaduje i určité zkušenosti. Požaduje, aby lidé uměli mluvit, naslouchat i vnímat. Aby si případnými otázkami ověřili, že dobře rozumí. *„Ať jde o shrnutí informací nebo sdělení „mimoslovními“ způsoby, které při rozhovoru představují většinu sdělovaného.“²²*

„K rozhovoru máme připraveného sepsaného průvodce (seznam otázek nebo poznámek k rozhovoru), nějaké záznamové médium, tzn. blok na zapisování anebo nahrávací zařízení. Po rozhovoru si děláme protokol rozhovoru, tzn., zaznamenáme všechny potenciálně užitečné okolnosti rozhovoru.“²³

²¹Psychologie v teorii a praxi. [online]. 2010 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/rozhovor-jeho-druhy-a-pozadavky-na-tazatele>

²²Rozhovor. [online]. 2010 [cit. 2015-04-23] Dostupné z: <https://moodle.czu.cz/scorms/EPE71E/PS002/resources/20.Rozhovor.htm>

²³Výzkumný rozhovor [online]. 2005 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: tucnak.fsv.cuni.cz/~hajek/Methodologie/literatura/04_interview.ppt

V některých případech dochází k problému, že záznamy a poznámky, které si tazatel během rozhovoru zapisuje, mohou narušit jeho plynulost a nenucenost. Někdy je ovšem narušena i příznivost kontaktu.²⁴

Výzkumný (heuristický) rozhovor je takový rozhovor, kdy se tazatel zajímá o tázaného jen tak dlouho, dokud dokáže přispět k vyšetření daného problému svými informacemi.

Pokud nám informace podává zkoumaný člověk sám, jde o takzvanou subjektivní anamnézu.²⁵

Ta byla použita v naší diplomové práci. Rozhovor byl použit u všech 45 respondentů na již zmíněných základních školách a byl standardizovaný, to znamená plánovaný. Proto jsme si otázky, na které jsme žádali odpovědi, předem sepsali. Délka rozhovorů se u jednotlivých respondentů lišila.

Učitelé byli předem informováni o anonymitě rozhovoru a jeho stručnosti. Obsahoval šest základních otázek. Odpovědi učitelů na dané otázky jsme zapsali, poté je porovnali a výsledky zpracovali.

²⁴Psychologie v teorii a praxi. [online]. 2010 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/rozhovor-jeho-druhy-a-pozadavky-na-tazatele>

²⁵Rozhovor v humanitních vědách. [online]. 2009 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0901/rozhovor-v-humanitnich-vedach>

10. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Interpretace obsahuje šest otázek, které byly zjišťovány pomocí rozhovorů. Rozhovory byly provedeny na uvedených jedenácti základních školách. Byly to již zmíněné základní školy v Novém Rychnově, Pelhřimově, Jihlavě, Telči, Táboře, Českých Budějovicích, Českém Krumlově, Klatovech a dvou dalších školách, které si respondenti nepřáli zmínit. Rozhovorů se účastnilo 45 učitelů.

Interpretované otázky byly tyto:

1. Jakou metodou psaní učíte (se učí na Vaší škole)?
2. Jaké písanky používáte v 1. ročníku?
3. Písanky vybíráte Vy nebo škola?
4. Jste s těmito písankami spokojen/a? Proč ano, proč ne.
5. Co byste změnil/a v písankách, které na Vaší škole používáte?
6. Chtěl/a byste si zkusit i jiný typ písma? CS? Proč ano, proč ne.

1. otázka: Jakou metodou psaní učíte (se učí na Vaší škole)?

Na tuto otázku odpovídali učitelé velice stručně. Zpočátku byli někteří otázkou zaskočení a nevěděli, jak mají odpovědět. Nevěděli, co máme na mysli. Proto nám někteří nejdříve odpovídali, že píšou vázaným nebo nevázaným písmem. Z tohoto důvodu jsme otázku více specifikovali a dali jsme jim na výběr z pěti metod psaní. Těmi byly metody stávající (klasická), alternativní (inovativní), písmo Comenia Script, nevázané písmo z nakladatelství Fraus a tiskací písmo z nakladatelství Nová škola, s.r.o. Výsledky odpovědí učitelů, kteří vyučují metodou klasickou i písmem Comenia Script, jsou ve výzkumu započítány jako obě metody. Celkový počet učitelů je 45.

V tabulce 1 jsme zaznamenali počet učitelů, kteří učí písmem vázaným a počet učitelů, kteří využívají písma nevázaného.

Tabulka 1 - Učitelé vyučující písmem vázaným a učitelé vyučující písmem nevázaným

Písmo	Vázané	Nevázané
Počet učitelů	40	5

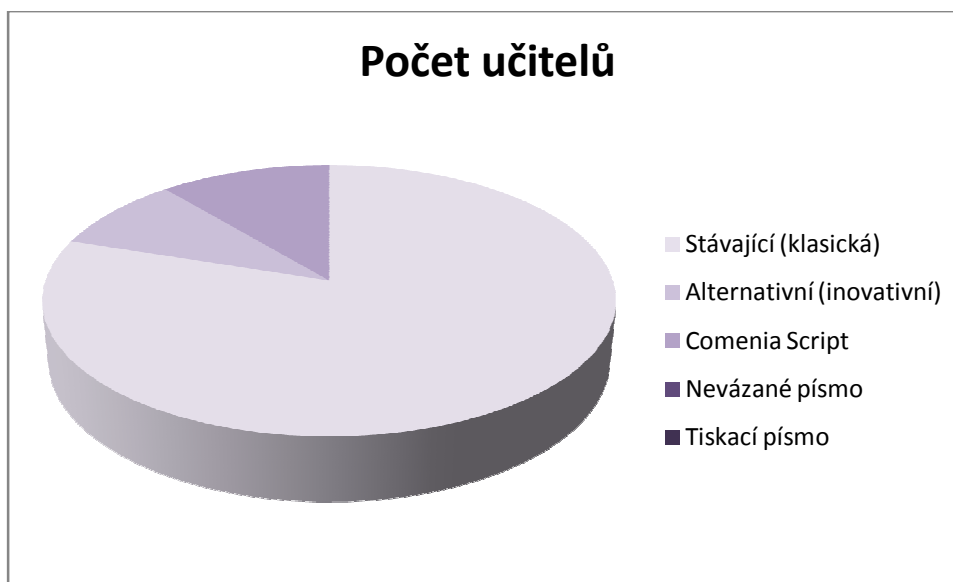
Šetření ukázalo, že rozdíl v používání písma vázaného a nevázaného je v daných oblastech veliký. Vázaným písmem vyučuje většina učitelů (40). Naopak písmem nevázaným učí pouze malé množství učitelů (5).

Tabulka 2 - Odpovědi na otázku: Jakou metodou učíte (se učí na Vaší škole)?

Metoda	Stávající (klasická)	Alternativní (inovativní)	Comenia Script	Nevázané písmo	Tiskací písmo
Počet učitelů	36	4	5	0	0

Výsledky šetření ukazují, že nejvíce učitelů (36) vyučuje metodou stávající (klasickou). Metoda alternativní, ani písmo Comenia Script se v daných oblastech nevyskytují příliš hojně. Nevázané písmo nakladatelství Fraus a tiskací písmo nakladatelství Nová škola, s.r.o. se v daných územích v podstatě nevyučují.

Obrázek 1 - Celkový počet učitelů v procentech

(Zdroj: vlastní výzkum)

2. otázka: Jaké písanky používáte v 1. ročníku?

Odpovědi na tuto otázku byly rovněž stručné. Po respondentech jsme chtěli pouze název nakladatelství. Z výsledků vyplývá, že nejvíce učitelé (22) používají

pisanky z nakladatelství Nová škola Brno, konkrétně pisanky z takzvané „Duhové řady“. Méně používanými pisankami jsou pisanky z nakladatelství Alter a Svět. Z nakladatelství Svět se jedná o pisanky k písmu Comenia Script s názvem „Umím psát“ (Příloha 9). Malé zastoupení mají také pisanky nakladatelství Dialog a Fraus. Pisanky nakladatelství SPN, PARTA, DIDAKTIS, Studia 1+1 (Příloha 10) a Klett, konkrétně jde o pisanky „Lili a Vili“, jsou v daných oblastech učiteli málo využívány.

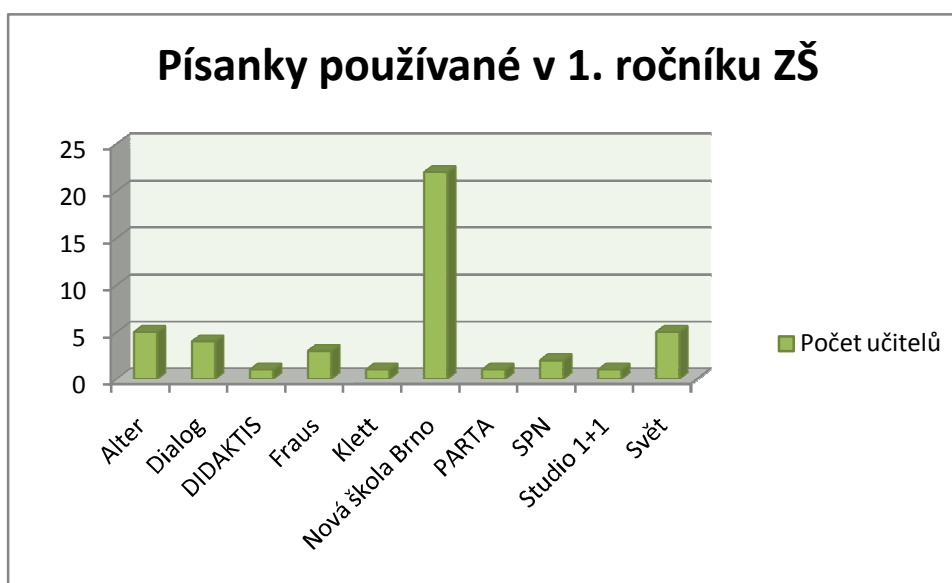
Tabulka 3 znázorňuje pisanky a počet učitelů, kteří je využívají. Počet dotazovaných učitelů byl 45.

Tabulka 3 - Odpovědi na otázku: Jaké pisanky používáte v 1. ročníku?

Pisanky	Alter	Dialog	DIDAKTIS	Fraus	Klett
Počet učitelů	5	4	1	3	1
Pisanky	Nová škola Brno	PARTA	SPN	Studio 1+1	Svět
Počet učitelů	22	1	2	1	5

Z výzkumného šetření plyne, že nejpoužívanějšími pisankami na základních školách jsou pisanky z nakladatelství Nová škola Brno. Pisanky jiných nakladatelství, Alter, Dialog, Fraus a Svět, nejsou tolik využívány. Pisanky z nakladatelství DIDAKTIS, Klett, PARTA, SPN a Studio 1+1 se používají v daných oblastech jen zřídka.

Obrázek 2 - Celkový počet používaných písanek v 1. ročníku ZŠ

(Zdroj: vlastní výzkum)

Zajímavé odpovědi učitelů byly tyto:

Respondent č. 1: „Používám písanky nakladatelství Alter. Pro větší pestrost je prokládám materiály z písanek jiných nakladatelství.“

Respondent č. 2: „Prozatím používám písanky z nakladatelství PARTA, které máme ve skladu učebnic. Protože se námi používané písanky již nedodávají, budeme muset zvolit jiný typ písanek.“

3. otázka: Písanky vybíráte vy nebo škola?

Odpovědi na tuto otázku vyžadovaly stručnou odpověď. Tabulka 4 znázorňuje počet učitelů, kteří si mohou vybírat písanky pro 1. ročník základní školy sami a počet učitelů, kterým vybírá písanky vedení školy. Do odpovědi, kdy vybírá písanky učitel, jsou zahrnuty i odpovědi, ve kterých se na výběru písanek shodují učitelé 1. stupně základní školy.

Tabulka 4 - Odpovědi na otázku: Písanky vybíráte Vy nebo škola?

Výběr	Učitel	Škola
Počet učitelů	34	11

V tabulce 4 můžeme pozorovat odpovědi 45 učitelů. Většina učitelů (34) si může písanky vybírat podle svého uvážení. Poté je však škola musí schválit a teprve pak se mohou objednat. Jedenácti osloveným učitelům vybírá písanky škola. V případě písma Comenia Script jsou písanky dané, a proto respondenti uvedli, že je také vybírá škola.

Nejčastější a nejzajímavější odpovědi učitelů:

Respondent č. 1: „Písanky si vybírám sama.“ (nejčastější odpověď)

Respondent č. 2: „Písanky si vybírají učitelé podle svých zkušeností.“

Respondent č. 3: Písanky vybírají třídní učitelky prvních ročníků. Musí se shodnout a škola pořídí dle jejich názoru.“

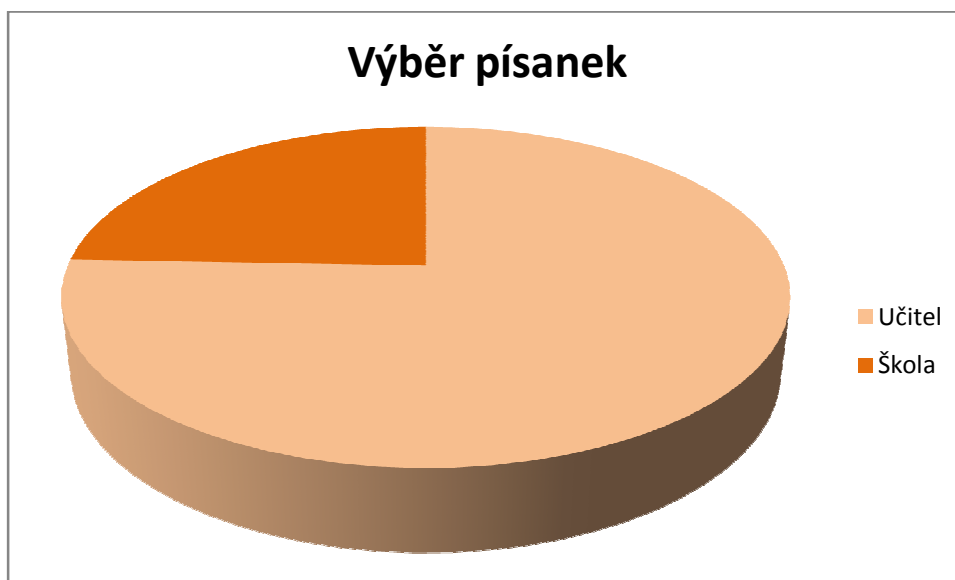
Respondent č. 4: „Písanky vybíráme s kolegyněmi. Jsme malá škola venkovského typu do pátého ročníku. Vybíráme je v součinnosti se Slabikářem z Nové školy Brno.“

Respondent č. 5: „Písanky si vybírají učitelé 1. ročníků. Je důležité, aby celý ročník měl jednotné písanky.“

Respondent č. 6: „Písanky si vždy vybírám sama, vedení školy mi ponechává volnou ruku. Musím samozřejmě vybírat pouze ty písanky, které odpovídají RVP ZV.“

Respondent č. 7: „Písanku vybrala škola. Vzhledem k tomu, že k písmu Comenia Script jiné na trhu nejsou.“

Obrázek 3 - Procentuální rozložení odpovědí k otázce č. 3

(Zdroj: vlastní výzkum)

Šetření ukázalo, že v daných oblastech si učitelé (34) mohou vybírat písanky pro 1. ročník sami. Zbýlý počet učitelů (11) se musí podřídit výběru písanky škole.

4. otázka: Jste s těmito písankami spokojen/a? Proč ano, proč ne.

Tato otázka vyžadovala obsáhlejší odpovědi. Učitelé odpovídali překvapivě pozitivně. V tabulce 5 můžeme pozorovat odpovědi 45 učitelů ohledně spokojenosti s písankami, které používají v 1. ročníku jejich základní školy.

Tabulka 5 - Odpovědi na otázku: Jste s těmito písankami spokojen/a? Proč ano, proč ne.

Písanky	Spokojenost	Nespokojenost
Počet učitelů	37	8

Z tabulky 5 plyne, že většina učitelů (celkem 37) je s písankami, které používají v 1. ročníku základní školy spokojena. Osm učitelů není s písankami spokojeno. Jedná

se o učitele, kteří používají písanky z nakladatelství Nová škola Brno, Alter k písmu vázanému a písanky z nakladatelství Svět, jež jsou vytvořené pro písmo Comenia Script.

Obrázek 4 - Spokojenost učitelů s písankami, které používají

(Zdroj: vlastní výzkum)

V písankách Nová škola Brno učitelům (4) nevyhovuje poměrně velké písmo, řazení písmen a celkově málo prostoru pro vlastní vyjádření žáků. Písanky od nakladatelství Alter nevyhovují učitelům (2), protože mají málo prostoru na procvičování, pomocné linky nejsou na všech řádcích, a proto je rodiče musí dorýsovat. S písankami nakladatelství Svět, určené pro písmo Comenia Script, nejsou učitelé (2) spokojeni z toho důvodu, že písanky jsou někdy příliš náročné a cvičení na procvičení písmen jsou nedostačující.

Časté a zajímavé odpovědi na otázku č. 4:

Respondent č. 1: „Ano, jsem s nimi spokojena, dobře se mi podle nich učí.“ (nejčastější odpověď)

Respondent č. 2: „S písankami od nakladatelství Nová škola Brno spokojena jsem. Žáci postupují od základních písmen, hlásek až k celým slovům.“

Respondent č. 3: „S písankami od Nové školy Brno jsem spokojena. Vyhovuje mi obsah (nové písmeno, opis, přepis, písmena, slabiky, slova, věty, ilustrace) velikost písma a řádky s pomocnými linkami.“

Respondent č. 4: „*Ano, mám s nakladatelstvím Nová škola Brno dobré zkušenosti a využití těchto písanek se v praxi opakovaně osvědčilo.*“

Respondent č. 5: „*S písankami nakladatelství Nová škola Brno jsem spokojena. Korespondují se Slabikářem. Je v nich dostatek procvičování opisu i přepisu.*“

Respondent č. 6: „*S písankami Alter jsem spokojena, protože vhodně navazují na Slabikář, i témata, a ten je dobře sestaven pro analyticko-syntetickou metodu čtení.*“

Respondent č. 7: „*Ano, písanky od Alteru mají pomocné linky, obrázky, vyhovují mi i tři přípravné sešity na grafomotoriku – rozcvičení ruky.*“

Respondent č. 8: „*Naprostá spokojenost. V písankách nakladatelství DIDAKTIS se mi líbí předtištěné písmeno na konci řádku pro leváky, volné řádky na docvičování, zábavná cvičení a úkoly navíc.*“

Respondent č. 9: „*Jsem spokojená, protože v písankách Fraus jsou kromě obyčejného psaní písmen, slabik, slov, doplňková cvičení, kde je často propojeno psaní a zároveň čtení s porozuměním.*“

Respondent č. 10: „*Ano, velmi, písanky nakladatelství PARTA korespondují se Slabikářem Naše Čtení a velmi dobře se s těmito materiály pracuje.*“

Respondent č. 11: „*S písankami pro písmo Comenia Script, především s písankou pro uvolňovací cviky, jsem spokojena nebyla. Je tam velice málo cvičení na procvičení a uvolnění ruky. Stále jsem si musela něco kopírovat. Nyní, když již píšeme, jsou písanky lepší, ale stejně se mi zdá, že je písmeno málo procvičené. A tak stále kopírůju a vytvářím si své papíry na psaní.*“

Z výsledků vyplývá, že písanky není možné vytvořit tak, aby vyhovovaly zcela všem učitelům. Proto si je učitelé doplňují podle potřeby dětí různými materiály. Pro učitele je důležité, aby písanky korespondovaly s učebnicí, kterou používají, měly pomocné linky, a aby žáci jen bezmyšlenkovitě neopisovali texty, ale u psaní i přemýšleli. Šetření ukazuje, že většina učitelů (37) je s písankami, které používají, spokojena.

5. otázka: Co byste změnil/a v písankách, které na Vaší škole používáte?

Na tuto otázku nám učitelé odpovídali spíše stručněji, neboť většina učitelů je s písankami spokojena. Ti, kteří měli vůči svým písankám námitky, odpovídali

rozsáhleji. V tabulce 6 můžeme sledovat názory 45 učitelů na změny v písankách, které používají v 1. ročníku.

Tabulka 6 - Odpovědi na otázku: Co byste změnil/a v písankách, které používáte?

Změna	Ano	Ne
Počet učitelů	10	35

Tabulka 6 ukazuje, že většina učitelů (35), by na písankách, které používá, neměnila nic. Někteří učitelé (10) by v písankách udělali drobné změny. Konkrétně se jedná o písanky nakladatelství Alter, Fraus, Klett, Nová škola Brno a Svět.

Obrázek 5 - Procentuální rozložení názorů k otázce č. 5

(Zdroj: vlastní výzkum)

Nejčastější a nejzajímavější odpovědi učitelů, které jsme zaznamenali na otázku č. 5:

Respondent č. 1: „*Neměnila bych nic.*“ (nejčastější odpověď)

Respondent č. 2: „*Písanky mění během posledních let samotné nakladatelství Nová škola Brno, takže bych přidala do klasických písanek na vyzkoušení písmo tiskací.*“

Respondent č. 3: „*U písanek Nové školy Brno by mi vyhovovala nezávislost na Slabikáři (například slova spíše univerzální než vztažená k různým svátkům, a*

podobně), aby nezáleželo na tom, kdy se píše které písmeno, jak rychle třída postupuje ve psaní a jak ve čtení.“

Respondent č. 4: „V písankách od Dialogu bych asi nezměnila nic. Možná, co si pamatuji, tak je tam jedna chyba a to velké písmeno „E“ při přepisu. V té době ho děti ještě neuměly. Neřešila jsem, přeskočila jsem to slovo a až se děti toto písmeno naučily, tak jsme se k tomuto slovu vrátili.“

Respondent č. 5: „V písankách nakladatelství Fraus se občas vyskytují chyby. Například děti některá písmena ještě neumí a již jsou předepsaná slova s těmito neprobranými písmeny k opisu.“

Respondent č. 6: „Vybrala bych více dětskou, než je písanka od nakladatelství Alter, kde by to děti více bavilo. A potom, aby tam byly pomocné linky pro malá i velká písmena už rovnou připravené.“

Respondent č. 7: „V písankách Lili a Vili bych preferovala méně výrazné pomocné linky.“

Respondent č. 8: „Používala jsem písanky z nakladatelství SPN pro čtení genetickou metodou. Písanky byly velmi pěkné, ale neměly předtištěnou pomocnou liniaturu a ani jednou se mi nepodařilo stihnout všech 5 dílů.“

Respondent č. 9: „V písankách nakladatelství SPN bych nezměnila vcelku nic. Nelíbí se mi více tvarů pro písmeno „z“. Zachovala bych tvar z dřívější doby, se kterým mám zkušenost, že se nepletlo.“

Respondent č. 10: „V písankách Comenia Script bych přidala více stránek na procvičení. Například písmeno „i“ je pouze na půl stránky spolu s písmenem „o“. Děti se to nemohou hned naučit.“

Výsledky šetření ukazují, že pokud by učitelé něco na svých písankách změnili, byly by to především pomocné linky, protože v některých písankách jsou příliš výrazné, v jiných se nevyskytují vůbec. Učitelům také vadí případné chyby v písankách, například vyskytující se neprobraná písmena v opisu nebo přepisu. Celkově by učitelé nezměnili na písankách nic. Drobné chyby akceptují. Pokud jim něco důležitého chybí, doplní si z jiných materiálů, jestliže mají písanky například pět dílů, mohou si dovolit

některé věci přeskočit. Učitelé umí s písankami, které používají, pracovat a snaží se je co nejvíce přizpůsobit potřebám svých žáků.

6. otázka: Chtěl/a byste si zkusit i jiný typ písma? CS? Proč ano, proč ne.

Nevázané písmo, zejména Comenia Script, je velice diskutabilní téma. Tato otázka vzbudila v respondentech nejvíce emocí a to spíše negativních. Tabulka 7 znázorňuje názory respondentů na nevázané písmo. Konkrétně jsme se zaměřili na písmo Comenia Script. Negativními názory jsou myšleny názory učitelů, kteří s jiným typem písma, než je klasické vázané písmo, nesouhlasí. Přijde jim nevhodné nebo se jim nelíbí. Za neutrální názory jsme považovali názory učitelů, kteří o písmu nemají dostatek informací. Do pozitivních názorů jsme zařadili názory učitelů, kterým se jiný typ písma líbí, přijde jim vhodné nebo souhlasí s výukou psaní tímto písmem. Celkem odpovídalo 45 učitelů.

Tabulka č. 7 - Odpovědi na otázku Chtěl/a byste si zkusit i jiný typ písma? CS? Proč ano, proč ne.

Názory	Pozitivní	Neutrální	Negativní
Počet učitelů	12	9	24

Šetření ukázalo, že názory na jiný typ písma, především písmo Comenia Script, se v daných oblastech a školách velice liší. Nejvíce učitelů (24) má negativní názor na jiný typ písma. Důvodem je například tradice klasického písma, spousta odborných článků, které vyšly. Pozitivní názor mají učitelé (12), kteří jsou otevřeni novým možnostem nebo se již s tímto písmem setkali. Neutrální názor zastávají učitelé (9), jež o písmu nemají dostatek informací nebo učitelé, kteří v nevázaném písmu vidí jak klady, tak i zápory.

Obrázek 6 - Procentuální rozložení názorů k otázce č. 6

(Zdroj: vlastní výzkum)

Nejčastější a nejzajímavější odpovědi učitelů na otázku č. 6:

Respondent č. 1: *„Já jako učitel ano, zkusila bych školení. Ale po přečtení odborných článků bych písmo neměnila.“* (nejčastější odpověď)

Respondent č. 2: *„Určitě, mám ráda přehled v co nejširším záběru a možnosti srovnání. A následně možnost nabídnout každému dítěti, co mu vyhovuje.“*

Respondent č. 3: *„Ano, chtěla. Přejde mi zbytečné v dnešní době děti učit klasické psací písmo, když tak většina dospělých ani nepíše. Všechno se zjednodušuje, zrychluje, tak proč lpět na tomto typu psacího písma. Nehledě na to, že se časem bude psát více na počítači než v ruce.“*

Respondent č. 4: *„Použila bych moc ráda písanky s Comenia Script a zavedla je do praxe. Zkusila jsem předloni cvičně druhákům předložit Comenia Script, pozitivně reagovala asi polovina. Dnes jsou už čtvrtáci a tiskací písmo dost výrazně preferuje asi třetina žáků. Možná by stálo za úvahu přejít plynule z psacího písma na tiskací, samozřejmě podle potřeby žáka, ve 3. či 4. ročníku. Tak to praktikuji už několik let v hodinách AJ.“*

Respondent č. 5: *„Učila jsem obě, každá má své výhody i nevýhody.“*

Respondent č. 6: „*Tento rok jsme s Comenia Sript teprve začali, mým názorem je, že si děti zvyknou psát jakýmkoliv písmem. Výhoda Comenia Script je, že ti, co by normálně „drápali“, píší vcelku slušně.*“

Respondent č. 7: „*O Comenia Script jsem se zajímala, ale pouze teoreticky. Vhodnost tohoto písma vnímám „půl na půl“. Asi ukáže čas, jak se s tím poperou první absolventi.*“

Respondent č. 8: „*Ne, nechtěla bych si ho zkusit, i když vítám veškeré novinky. Nový typ písma se mi nelíbí. Nechala bych tento typ pro starší žáky, ale malé děti by měly umět klasický nácvik psaní.*“

Respondent č. 9: „*Nechtěla bych zkoušet jiný typ písma. S písmem Comenia Script jsem se setkala u žáka, který přišel z jiné školy, písmo jsem nastudovala a tento žák jej používal. Na tabuli jsem psala vše dvakrát - obvyklým písmem i písmem Comenia Script. Comenia Script dělal chlapci obtíže, měl problémy s mezerami mezi slovy a při geometrii nebylo jasné, zda píše velké či malé písmeno např. při označování bodů a přímek. Taktéž jsem viděla písanky Comenia Script a ty se mi vůbec nelíbí. Básničky jsou natolik odtržené od dětské reality, že byly zcela nesrozumitelné. Názvy cizích zemí, spousta slov, jejichž obsahu dítě vůbec nerozumělo. Básničky byly jako šifry, které jsme zpočátku luštili, ale bylo to tak časově náročné, že to pozbylo významu. Nechtěla jsem, aby žák pouze tupě opisoval něco, čemu nerozumí, tak jsem mu pak chystala listy k psaní sólo.*“

Respondent č. 10: „*Ne, Comenia Sript mi nevyhovuje. Věřím, že psací písmo rozvíjí jemnou motoriku a že vázaným písmem si děti lépe uvědomí slovo, které píší.*“

Respondent č. 11: „*Jsem pro klastickou stávající metodu písma. Je daleko logičtější, pro děti přirozenější než nová metoda psaní Comenium. Protože vše, i v životě, vede ke spojování, ne k rozdělování. Pro děti je toto písmo snazší. Budou psát úhledněji a rychleji. Myslím, že tohle písmo má i uměleckou hodnotu.*“

Respondent č. 12: „*Spíše ne, se stávající metodou dlouhá léta nemám větší problémy. Písmo vždy zvládaly všechny děti, i dysgrafici.*“

Respondent č. 13: „*Nechtěla, nesouhlasím s ním. Například mi vadí nerozpoznatelné mezery mezi slovy a písmeny, některá písmena vypadají „divoce“. Učím už třicet let,*

mívám často problémové žáky – na vozíku, autisty, neslyšící a podobně. Toto klasické písmo zvládají všichni bez problémů.“

Respondent č. 14: *„Myslím si, že psaní vázaného psacího písma podporuje i nácvik čtení, podporuje rozvoj obou mozkových hemisfér. Jsem s psaním vázaným psacím písmem spokojená, ale s Comenia Script nemám zkušenosti, proto nemohu posoudit objektivně výhody a nevýhody obou metod.“*

Respondent č. 15: *„Nejsem ani proti, ani pro. Nevázaným písmem se píše v Americe a Anglii. Dnešní generace dětí bude v zahraničí studovat více než ta naše. Písmo se však dá odvodit. V dnešní době umí děti s tablety a počítači, tak si myslím, že by neměl být problém naučit se čtyři znaky písma.“*

Shrnutí výzkumného šetření

Na šetření se podílelo 45 učitelů z jedenácti základních škol. Všech 45 respondentů, to je 100 % z celkového počtu, byly ženy. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké metody psaní a písanky jsou na školách v daných oblastech nejpoužívanější a v jakém množství. Zajímali jsme se o to, zda jsou učitelé s písankami, které používají, spokojeni nebo jaké k nim mají výhrady. Z výsledků plyne, že vázaným písmem vyučuje 89 % respondentů a písmem nevázaným pouze 11 % respondentů. Z toho stávající (klasickou) metodou psaní učí 80% respondentů, alternativní (inovativní) metodou vyučuje 9 % učitelů, výuka písmem Comenia Script byla zaznamenána u 11 % učitelů. Používání nevázaného písma nakladatelství Fraus a tiskacího písma nakladatelství Nová škola, s.r.o. nebylo u respondentů zaznamenáno.

Z celkového počtu učitelů používá 49 % písanky z nakladatelství Nová škola Brno. Písanky nakladatelství Alter a Svět jsou využívány 11 % respondentů. 9 % učitelů vyučuje pomocí písanek z nakladatelství Dialog. Písanky nakladatelství Fraus se objevily u 7 % respondentů. 4 % učitelů používá písanky nakladatelství SPN. Písanky nakladatelství DIDAKTIS, Klett, PARTA, Studio 1+1 se využívají shodně u 2,25 % respondentů.

Z výsledků šetření vyplývá, že 76 % respondentů si vybírá písanky pro 1. ročník základní školy samo nebo se na výběru podílí s ostatními učiteli 1. stupně. 24 % učitelů uvedlo, že písanky vybírá vedení školy.

82 % z celkového počtu učitelů je s písankami, které používají, spokojeno. Pouze 18 % učitelů není s písankami spokojeno. Jedná se o učitele, kteří využívají písanky z nakladatelství Nová škola Brno, Alter k písmu vázanému a písanky z nakladatelství Svět, které vznikly pro písmo Comenia Script.

Respondentů, kteří by na svých písankách nic nezměnilo, je 78 %. Drobné změny by uvítalo 22 % učitelů, a to v písankách nakladatelství Alter, Fraus, Klett, Nová škola Brno a Svět. Změny se týkají například pomocných linek nebo případných chyb v písankách.

Ve výzkumné části jsme se také zabývali jinými typy písma, konkrétně šlo o písmo Comenia Script. Zjišťovali jsme, zdali by si učitelé chtěli toto písmo vyzkoušet. Z celkového počtu respondentů mělo 53 % negativní názor na toto písmo. Důvodem je, že písmo se učitelům nelíbí, přijde jim nevyhovující a nevhodné. Pozitivní názor mělo 27 % učitelů. Jde o učitele, kteří se s písmem Comenia Script již setkali nebo jsou otevření novým možnostem a chtěli by si ho vyzkoušet. Zbýlých 20 % zahrnuje učitele, kteří mají neutrální názor na jiný typ písma. Tito učitelé buď nemají o tomto typu písma dostatek informací, nebo mají nevyhraněný názor. Čili v tomto písmu vidí jak klady, tak i zápory.

I když není vhodné zjišťovat věk dotazovaných učitelů, z pozorování jsme zjistili, že v současné době se názory, na metody psaní a písanky, mladší a starší generace příliš neliší.

Interpretace výsledků šetření o písankách, které jsou na našem trhu, zachycuje názory respondentů z daných oblastí. Názory v jiných oblastech mohou být odlišné a to je důležité mít na paměti.

11. ZÁVĚR

Výuka prvopočátečního psaní je na českých školách velice diskutabilním tématem. Nejen metody, ale i písanky se stávají předmětem zájmu odborníků a učitelů. Cílem diplomové práce „Současné pojetí psacího písma v písankách 1. ročníku ZŠ“ bylo obeznámení se současnými písankami, vzájemně je porovnat a vyzdvihnout jejich klady a zápory.

První kapitola v teoretické části diplomové práce je zaměřena na historii písma a jeho složitý vývoj. Výrazným přínosem pro lidstvo byl vznik knihtisku, díky kterému vzrostla vzdělanost obyvatelstva. Rozvíjelo se školství a postupně vznikaly metody psaní. Třetí kapitola se zabývá současnými metodami psaní. Každá z těchto metod má svá vlastní specifika. Základní znaky písma jsou popsány ve čtvrté kapitole teoretické části. Všechny znaky písma napomáhají čitelnosti, úhlednosti a plynulosti psacího projevu. Nedílnou součástí výuky psaní jsou hygienické a pracovní návyky při psaní, které by si žák měl osvojit. Výuku písma ovlivňují písanky. V šesté kapitole jsou popsány některé písanky pro analyticko-syntetickou i genetickou metodu psané psací latinkou. Také jsme věnovali pozornost písankám pro písmo Comenia Script a písankám z nakladatelství Fraus. V kapitole jsou popsány písanky „Píšeme tiskacím písmem“ z nakladatelství Nová škola, s.r.o.

Stávající (klasická) metoda je u nás stále nejrozšířenější. Je založena na metodě pokusu a omylu a také na nápodobě. V poslední době se často mluví o velkých nárocích, které jsou kladeny na žáky.

Alternativní (inovativní) metoda PhDr. Jany Šemberové, CSc. využívá úplné pomocné liniatury a orientačních bodů, které přispívají k rychlejšímu a kvalitnějšímu osvojení písmena.

Soustředili jsme také pozornost na písma nevázaná, na písmo Comenia Script, nevázané písmo z nakladatelství Fraus a tiskací písmo z nakladatelství Nová škola, s.r.o.

Ve výzkumné části jsou interpretovány otázky z rozhovorů. Zjišťovali jsme názory respondentů na současné písanky využívané v 1. ročníku základních škol a názory na jiné typy písma, konkrétně písmo Comenia Script.

Z analýzy výsledků plyne, že nejvíce učitelů využívá písanky Nové školy Brno, se kterými je většina z nich spokojena. Názory na písmo Comenia Script jsou u respondentů spíše záporné. K tomuto závěru přispívá fakt, že se písmem začala zabývat

řada odborníků, kteří toto písmo podrobněji zkoumali nebo také neinformovanost učitelů.

Bohužel není možné vytvořit písanky tak, aby vyhovovaly všem učitelům. Každý má na ně jiné požadavky a nároky. Naštěstí pro výuku prvopočátečního psaní je na našem trhu velké množství písanek, ze kterých si učitelé mohou vybrat. Jejich výběr však není vůbec jednoduchý. Učitelé musí volbu písanek pro 1. ročník přizpůsobit tak, aby co nejvíce vyhovovaly začínajícím pisařům. Nemáme tedy jinou možnost, než se spolehnout na vlastní úsudek.

Diplomová práce by dále mohla být rozšířena o další poznatky učitelů, jejich zkušenosti a názory na písanky používané na 1. stupni základních škol. Poutavým rozšířením by také mohlo být bližší poznání jednotlivých písanek z hlediska jejich vnitřního uspořádání.

Metody psaní se neustále vyvíjejí a s nimi i písanky. Proto je důležité věnovat pozornost tomu, jaké písanky se v budoucnu na našem trhu objeví. Ať už jsou písanky jakékoliv, důležité je s nimi umět pracovat a žáky neustále motivovat, neboť motivace je základem jejich kladného přístupu ke vzdělání.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BLAHOUS, V.: *Methodika krasopisu*. Praha: 1891.

BLATNÝ, Z.; FABIÁNKOVÁ.: *Prvopočáteční psaní*. Brno: UJEP, 1981. 102s.

ELIŠKA, J.: *Vizuální komunikace. Písmo*. Brno: Cerm, 2005. 59 s. ISBN 978-80-7204-418-4.

ČAPKA, F.; SANTLEROVÁ, K.: *Vývoj písma v kostce*. Brno: Učebnice a knihy, 1994. 91 s.

ČAPKA, F.; SANTLEROVÁ, K.: *Z dějin vývoje písma*. Brno: Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. 95 s. ISBN 80-210-1792-9.

DOLEŽALOVÁ, J.: *Prvopočáteční psaní*. 2.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. 126 s. ISBN 80-7041-938-5.

FABIÁNKOVÁ, B.; HAVEL, J.; NOVOTNÁ M.: *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999. 81 s. ISBN 80-85-931-64-8.

HŘEBEJKOVÁ, J. a kol.: *Čtení, psaní, jazyková a literární výchova v 1. ročníku*. Praha: SPN, 1976. 156 s.

HŘEBEJKOVÁ, J. a kol.: *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy*. Praha: SPN, 1990, 157 s. ISBN 80-042-5019-X.

JEAN, G.: *Písmo, paměť lidstva*. Bratislava: Slováry, 1994. 224 s. ISBN 80-7145-115-0.

JEDLIČKA, J.: *Úvod do metodiky elementárního čtení a psaní*. Ostrava: Moravské tiskařské závody, 1972. 89 s.

KOHOUTEK, H.: *Pohled do historie vyučování čtení, psaní, počítání v počátečním stadiu*. Olomouc: Universita Palackého, 1968. 63 s.

KOŘÍNEK, M.; KŘIVÁNEK, Z.: *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: SPN, 1989, 187 s. ISBN 80-706-6052-X

- KŘIŠŤÁNOVÁ, L.: *Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. 45 s. ISBN 80-7041-205-4.
- KŘIVÁNEK, Z.; WILDOVÁ, R.: *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. 141 s. ISBN 80-86039-55-2.
- MLČÁKOVÁ, R.: *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada Publishing, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2630-4.
- MUZIKA, F.: *Krásné písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Paseka, 2005. 657 s. ISBN 80-7185-738-6.
- MUZIKA, F.: *Krásné písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Paseka, 2005. 656 s. ISBN 80-7185-739-4.
- PENC, V.: *Metodika psaní*. Praha: SPN, 1968. 91 s.
- SANTLEROVÁ, K.: *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995. 56 s. ISBN 80-85931-05-2.
- SKLENÁŘOVÁ, M.: *Příručka učitele: Nevázané písmo*. Plzeň: Fraus, 2014, 16 s. (pozn.: staženo jako dokument v PDF bez ISBN)
- SOUČEK, V.: *Úvod do klínového písma a babylónštiny*. Praha: Academia, 1972, 71 s.
- ŠIMKOVÁ, I.: *Výuka prvopočátečního psaní*. Nakladatelství Vlastimil Johanus, 2012. 135 s. ISBN 978-80-87510-11-7
- ŠUPŠÁKOVÁ B.: *Dětské písmo*. Bratislava: Bradlo, 1991, 105 s. ISBN 80-7127-045-8.
- TYMICHOVÁ H.: *Nauč mě číst a psát*. Praha: SPN, 1985. 144 s.
- WILDOVÁ R.: *Aktuální problémy didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: UK, 2002. 108 s. ISBN 80-7290-103-6

Internetové zdroje

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2013-2015 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- Radana Lencová - O písmu CS [online]. 2010 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z:http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comeni_a_script_pismo_text
- Umím psát na cestách 1,2. [online]. 2011 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.lencova.eu/download/Umim-psat-na-cestach-info.pdf>
- Radana Lencová - O písmu CS [online]. 2010 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z:http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comeni_a_script_pismo_text
- Závěrečná zpráva CS. [online]. 2012 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z:http://www.lencova.eu/download/Zaverecna_zprava_CS.pdf
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky>
- Česká škola. [online]. 2012 [2015-04-03]. Dostupné z:<http://www.ceskaskola.cz/2012/12/comenia-script-cz-vyukovy-program-pro.html>
- Vzniklo další školní písmo. [online]. 2014 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vzniklo-dalsi-nove-psaci-pismo-dz7-/domaci.aspx?c=A140819_155813_domaci_jj
- Česká škola. [online]. 2014 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2014/05/nevazane-pismo-bude-od-zari-pro-skoly.html>

- Otázky a odpovědi. [online]. 2015 [cit. 2015-04-6]. Dostupné z:<http://www.pisemetiskacim.cz/otazky-a-odpovedi/>
- FRAUS. [online]. 2015 [2015-03-21]. Dostupné z:
<http://ucebnice.fraus.cz/cesky-jazyk-analyticko-synteticka-metoda/>
- FRAUS. [online]. 2015 [2015-03-21]. Dostupné z:
<http://ucebnice.fraus.cz/rozsireni/cesky-jazyk-pro-1-rocnik-geneticka-metoda/>
- Nová škola Brno. [online]. 2013 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z:
<http://www.novaskolabrno.eu/cesky-jazyk-1--trida.aspx>
- Písanka s kocourem Samem. [online]. 2015 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z:
<http://www.novaskola-distribuce.cz/produkt/ucebnice-a-pracovni-sesity/pro-1-rocnik/cesky-jazyk-1/pisanka-s-kocourem-samem-1-pro-1-rocnik/>
- Radana Lencová. [online]. 2010 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z:
http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comenia_script_pismo_text
- Comenia Script. [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z:
http://www.lencova.eu/download/Lencova_Comenia_Script-short-2013.pdf
- Umím psát na cestách 1,2. [online]. 2011 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z:
<http://www.lencova.eu/download/Umim-psat-na-cestach-info.pdf>
- Umím psát na cestách 1,2. [online]. 2011 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z:
<http://www.lencova.eu/download/Umim-psat-na-cestach-info.pdf>
- Česká škola. [online]. 2012 [2015-04-03]. Dostupné z:
<http://www.ceskaskola.cz/2012/12/comenia-script-cz-vyukovy-program-pro.html>
- Píšeme tiskacím písmem. [online]. 2015 [cit. 2015-04-6]. Dostupné z:
<http://www.pisemetiskacim.cz/metodicke-poznamky/>

- Psychologie v teorii a praxi [online]. 2010 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/rozhovor-jeho-druhy-a-pozadavky-na-tazatele>
- Rozhovor. [online]. 2010 [cit. 2015-04-23] Dostupné z: <https://moodle.czu.cz/scorms/EPE71E/PS002/resources/20.Rozhovor.htm>
- Výzkumný rozhovor [online]. 2005 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: tucnak.fsv.cuni.cz/~hajek/Methodologie/literatura/04_interview.ppt
- Psychologie v teorii a praxi. [online]. 2010 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/rozhovor-jeho-druhy-a-pozadavky-na-tazatele>
- Rozhovor v humanitních vědách. [online]. 2009 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0901/rozhovor-v-humanitnich-vedach>

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tabulka 1 – Učitelé vyučující písmem vázaným a učitelé vyučující písmem nevázaným (str. 61)

Tabulka 2 – Odpovědi na otázku: Jakou metodou učíte (se učí na Vaší škole)? (str. 62)

Tabulka 3 – Odpovědi na otázku: Jaké písanky používáte v 1. ročníku? (str. 63)

Tabulka 4 – Odpovědi na otázku: Písanky vybíráte Vy nebo škola? (str. 64)

Tabulka 5 – Odpovědi na otázku: Jste s těmito písmenami spokojen/a? Proč ano, proč ne. (str. 65)

Tabulka 6 – Odpovědi na otázku: Co byste změnil/a v písmenách, které používáte? (str. 68)

Tabulka 7 – Odpovědi na otázku: Chtěl/a byste si zkusit i jiný typ písma? CS? Proč ano, proč ne. (str. 70)

Obrázek 1 – Celkový počet učitelů v procentech (str. 62)

Obrázek 2 – Celkový počet používaných písmenek v 1. ročníku ZŠ (str. 63)

Obrázek 3 – Procentuální rozložení odpovědí k otázce č. 3 (str. 65)

Obrázek 4 – Spokojenost učitelů s písmenami, které používají (str. 66)

Obrázek 5 – Procentuální rozložení názorů k otázce č. 5 (str. 68)

Obrázek 6 – Procentuální rozložení názorů k otázce č. 6 (str. 71)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Abeceda: vázané a nevázané písmo (str. 19)

Příloha 2 – Velká písmena nevázaného písma (str. 29)

Příloha 3 – Správné sezení (str. 40)

Příloha 4 – Správné držení psacího nástroje – špetkový úchop (str. 41)

Příloha 5 – Písanky „Umím psát na cestách“ 1, 2 (str. 49)

Příloha 6 – Umím psát na cestách – příklad z písanek (str. 49)

Příloha 7 – Balíček „Comenia Script UNI“ (str. 49)

Příloha 8 – Písanka nakladatelství Dialog - příklad z písanek (str. 57)

Příloha 9 – Písanka nakladatelství Svět – příklad z písanek (str. 64)

Příloha 10 – Písanka nakladatelství Studio 1+1 – příklad z písanek (str. 64)

Příloha 1

Abeceda: vázané a nevázané písmo

Naše abeceda			
nevázané psací písmo	vázané psací písmo	nevázané psací písmo	vázané psací písmo
a A	<i>a A</i>	ň Ň	<i>n N</i>
b B	<i>b B</i>	o O	<i>o O</i>
c C	<i>c C</i>	p P	<i>p P</i>
č Č	<i>č Č</i>	q Q	<i>q Q</i>
d D	<i>d D</i>	r R	<i>r R</i>
ď Ď	<i>ď Ď</i>	ř Ř	<i>ř Ř</i>
e E	<i>e E</i>	s S	<i>s S</i>
f F	<i>f F</i>	š Š	<i>š Š</i>
g G	<i>g G</i>	t T	<i>t T</i>
h H	<i>h H</i>	ť Ě	<i>ť Ě</i>
ch Ch	<i>ch Ch</i>	u U	<i>u U</i>
i I	<i>i I</i>	v V	<i>v V</i>
j J	<i>j J</i>	w W	<i>w W</i>
k K	<i>k K</i>	x X	<i>x X</i>
l L	<i>l L</i>	y Y	<i>y Y</i>
m M	<i>m M</i>	z Z	<i>z Z</i>
n N	<i>n N</i>	ž Ž	<i>ž Ž</i>

Velká písmena nevázaného písma

Správné sezení

Příklady správného a špatného psaní [online]. 2010 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z:
<http://www.jak-spravne-psat.cz/cs/Priklady-spravneho-a-spatneho-psani>

Příloha 4

Správné držení psacího nástroje – špetkový úchop

Příklady správného a špatného psaní [online]. 2010 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z:
<http://www.jak-spravne-psat.cz/cs/Priklady-spravneho-a-spatneho-psani>

Příloha 5

Písanky „Umím psát na cestách“ 1, 2

2. třída/písanky „Umím psát na cestách“. [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z:
http://www.lencova.eu/download/Lencova_Comenia_Script-short-2013.pdf

Příloha 6

Umím psát na cestách – příklad z písanek

i i i i
i
iglí
zima
bílá
sníh
Inuité
lední medvědi

Prepiš básničku. Obrázek nahraď slovem.
Eskymáci mají práci *Eskymáci mají práci*
nejsou tu jen pro legraci _____
z kříčí na medvědy _____
přítom počítají ledy. _____

Napiš některé země, kde žijí Eskymáci: Sibiř, Kanada, Grónsko, Aljaška

j j j j
j
já
jih
jižní pól
jeskyně
jinovatka

Napiš na pohlednici: Jižní pól je táhle dole všude leží sněžná pole si hraji venku noši bílou náprsenku.
jižní pól

Vymýšlej a napiš slova, která mají j.

2. třída/pisanky „Umím psát na cestách“. [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z:
http://www.lencova.eu/download/Lencova_Comenia_Script-short-2013.pdf

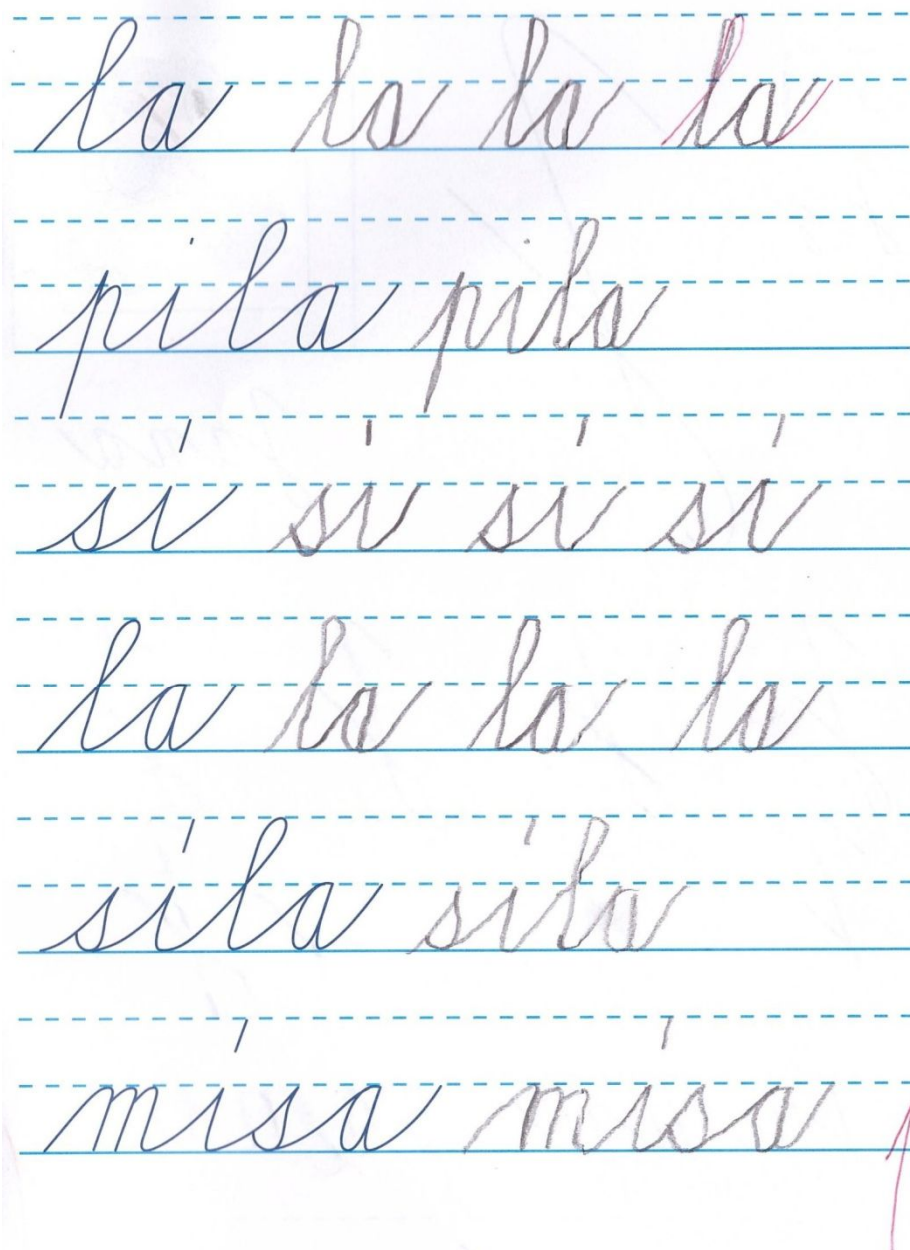
Příloha 7

Balíček „Comenia Script UNI“

Balíček „Comenia Script“. [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z:
http://www.lencova.eu/download/Lencova_Comenia_Script-short-2013.pdf

Písanka nakladatelství Dialog - příklad z písanek

Příloha 9

Písanka nakladatelství Svět – příklad z písanek

Comenia Script: Ukázky/1. třída. [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z:
http://www.lencova.eu/download/Lencova_Comenia_Script-short-2013.pdf

Písanka nakladatelství Studio 1+1 – příklad z písanek

10 Obtáhní 5x

11 Obtáhní 5x

m á l i u m ó

M l é m ü ó i